שפע רב

גיליון חודשי מתורתו

של הרב עדין

אבן-ישראל שטיינזלץ

*****

גיליון כסלו תשפ"ז

הקדמה

בחודש כסלו מציינים חסידים את י"ט כסלו - חגה של החסידות. רבים ניסו לתאר את החסידות, לבאר אותה ואת עניינה המיוחד. בימינו מטבע החסידות נעשה עובר לסוחר וידי רבים ממשמשים בו ועדיין לא פעם ישנה תחושה שתמציתה האמיתי של החסידות נעלם בינות להררי הספרים, הניגונים והדיבורים.

בשיחות, במאמרים ובהתוועדויות שבגיליון שלפניכם יש ניסיון להעמיד את החסידות על נקודת התמצית שלה לא רק כתנועה היסטורית ולא רק כתורה מחשבתית אלא כמשהו שעומד לפנינו ותובע מאיתנו היום לעשותם. החסידות בבסיסה, אומר הרב עדין, עומדת על היחיד, על הפרט, על היהודי שמחליט שהדברים נוגעים בנקודת לבבו. חסידות היא מהפכנות, היא מה שקורה כאשר קבוצת יהודים מחליטה שהיא רוצה לספר מחדש ולבסס מחדש את הקשר עם הקב"ה. במובן הזה החסידות היא אנטי תזה לכל המפלגתיות, לכל המחנאות, לכל התפישה שדתיות היא דגל של מחנה ושל ממסד מסוים ולא ניצוץ אמיתי שבוער מן הנשמה ולא מכיר בגבולות המדומים של ממסדים כאלו ואחרים.

החלק השני של הגיליון מוקדש לימי החנוכה. חנוכה בעולמו של הרב עדין הוא החג שבו אנחנו חוגגים את המהפכה שחוללה קבוצה אחרת של יהודים נחושים, קבוצה שגם היא נאחזה בגרעין היסודי של היהדות, התעקשה עליו ובכך בנתה מחדש את העולם היהודי.

הרב עדין תיאר לא פעם איך חודש כסלו היה פעם חודש ריק, חודש ללא צבע או כיוון מסויים. מסירות הנפש של החשמונאים הוסיפה לחודש את ההארה המיוחדת של ימי החנוכה ואם אפשר לומר - מסירות הנפש של בעל התניא הוסיפה לחודש כסלו את ההארה של י"ט כסלו.

מהפיכות שבאופן פנימי אינן אלא מהפיכה אחת. שתי המהפכות הללו, המהפכה החשמונאית והמהפכה החסידית אינן רק אירועים היסטוריים שהתרחשו בעבר אלא אפיקי פעולה ועבודה שפתוחים כעת ומחכים כעת לאנשים שמוכנים לצעוד בהם.

לחיים! לשנה טובה בדרכי החסידות ובלימוד החסידות תכתבו ותחתמו.

המערכת: יאיר שוורצפוקס ואהרן בילט

השתתפו בהפקת הגיליון: נתנאל איתי, מנדי אבן ישראל,
אוריאל גרינבלט, דוד פיקארד ומירי שוהם
להרשמה והצטרפות להפצת הגיליון ולתרומות ניתן לפנות למספר: 054-301-6657
TalmideiHarav@gmail.com

עיצוב גרפי : 'עיצובי שיר' 052-8954475

הגיליון מוקדש

לעילוי נשמת סבא
ר' נח יצחק יואל בן הרב מנחם נחום רבינוביץ זצ"ל

איש חסיד, בעל תפילה ועובד ה' בכל מאודו
בכל שנותיו האחרונות למד בגמרא בביאור הרב שטיינזלץ
נפטר ביום הבהיר י"ט כסלו

הוקדש על ידי נכדיו שרוצים להדבק במידותיו

תוכן עניינים

י"ט כסלו - ראש השנה לחסידות

חג הגאולה.....7

מבקשי ה' - התוועדות י"ט כסלו.....10

לחדש את המלוכה - התוועדות י"ט כסלו..... 18.

שלהבת החסידות - קטע ממאמר.....28

אחוז באלוקות - מאמר.....31

ניצוצות - אמרות חסידיות.....38

חנוכה

בימים ההם בזמן הזה - ברכה לחנוכה.....42

המלחמה האמיתית של חנוכה - שיחה.....43

אור ואש - ליקוט חנוכה 51

י"ט כסלו - ר"ה לתסידות

"החסידות כתנועה הייתה במידה רבה תנועה של נתינת חיות בתוך הגוף היהודי. אני יכול לומר שכמעט כל מנהגי החסידים שאני יכול להעלות על הדעת, כולל דברים שנראים מוגזמים ומופרכים, הם כולם עתיקים בחמש מאות, אלף או אלפיים שנה. החסידות התחילה, במידה רבה מסוג של 'פשיטות ותמימות'. פשיטות ותמימות לא במובן שאני נעשה "בער ולא אדע", אלא במובן שאם אומרים לי שצריך לעשות משהו, אם יש איזה עניין שכתוב בספר, אני יכול להעלות על דעתי לעשות את זה בפועל ממש. השינוי הבסיסי של החסידות, הדרישה והחוויה של החסידות היא בתחום של החיות. התבניות העיקריות היו קיימות לפני החסידות, התנופה של החסידות נבנתה על זה שאנשים החליטו לקחת את התבניות הללו ולעשות את הדברים בפועל ממש.

מעבר לצד הזה של החיות, אדם שנהיה חסיד פירושו של דבר שהוא מקבל על עצמו תנופה מהפכנית. ברוסיה היה בעבר מושג של 'מהפכן מקצועי', היו אנשים שעבדו על המהפכה, הם עבדו עליה בצורה שיטתית מסודרת ומובנית אבל הכיוון היה מהפכה - שינוי דרסטי בתוך המציאות. כשאני מדבר על הבשורה של החסידות, בלי להיכנס לנקודות פרטיות, הדחיפה הבסיסית היא מהפכה. הנקודה של החסידות היא שאני לוקח אדם, לא משנה לי בן כמה הוא, נער בן ארבע עשרה או יהודי בן שמונים וארבע, ואני אומר לו: קפוץ! אל תלך, תקפוץ, תעבור את הגבולות של עצמך, את הגבולות של סדר העולם, תעבור את הגבולות של כל העניינים האחרים שאתה מחזיק בהם.

יש תיאור פיוטי מאוד על הבעל שם טוב: עם ישראל היה רדום, כמעט מתעלף, כמעט מאבד את ההכרה, מה עשה הקב"ה? הוא קרא לו: "ישראל"! - זה היה הבעל שם טוב. זאת אומרת, השליחות של הבעש"ט היא שהוא צריך להיות הביטוי של הכלל, והכלל הזה צריך לקום, להתעורר. מבחינה היסטורית החסידות באה אחרי גזירות ת"ח ות"ט ואחרי המשבר של שבתי צבי, ובתוך המשבר הזה באה תנועה שאומרת: אתם האנשים החלכאים והנדכאים, אלה שהולכים קדורנית מפני ה', תקומו ותתחילו לרוץ. הדבר המדהים הוא שזה באמת קרה, נולדה תנועה של תחיה, תנועה של רנסאנס, חיים חדשים קמו.

(מתוך 'תמצית החסידות', הרצאה בכנס במכללת הרצוג)"

חג הגאולה

דברים שנאמרו על ידי הרב בהתוועדות י"ט כסלו המרכזית בכפר חב"ד, כפי שהובאו בעלון 'כפר חב"ד', תשנ"ט

חג הגאולה

התכנסנו כאן היום להתוועדות הקשורה במאורע שקרה לפני 200 שנה, וייתכן שאחדים מן הנוכחים כאן שאלו את עצמם: מדוע האנשים האלה חוגגים כעת? נכון, אדמו"ר הזקן ישב במאסר ושוחרר מבית האסורים לפני 200 שנה, אבל מדוע זוהי סיבה לחגיגה עבורנו ועבור כל היושבים איתנו פה? והשאלה הזו נשאלת ביתר שאת, במצב הנוכחי, כאשר המבצר שבו ישב אדמו"ר הזקן בפטרבורג הפך להיות מקום תיירות, וכל האימה והפחד והזוועה ששררו בו - הלכו ונעלמו מן המקום. אז על מה אנחנו חוגגים?

בכללו של דבר, יש הבדל בסיסי בין 'חג' ובין 'חגיגה'. 'חג' הוא דבר שיש לו משמעות. 'חגיגה' היא עניין שקשור באוכל שיש במקום, ולפעמים גם ב'משקה' שיש במקום. "חג" הוא דבר שיש לו קיום נצחי. "חגיגה" היא דבר שאין לו קיום.

לגבי ימי החנוכה, מספרים חז"ל ש"לשנה הבאה קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה". וידועה השאלה: מדוע לא החליטו בו-ביום לקבוע את אותו יום עצמו שבו אירע נס חנוכה ליום של חג והלל והודאה?! התשובה היא שלא תמיד אנחנו יודעים אם מאורע מסויים הוא מאורע שיש לו משמעות רק לשעתו או גם לדורות. רק כאשר בשלב הבא, בשנה הבאה, מתנוצץ ומאיר מחדש האור שהיה בפעם הראשונה, מעין האור הראשון, אזי יודעים שאכן זה 'חג' ולא רק 'חגיגה'.

ומכאן התשובה גם לגבי העניין של חג הגאולה. 'חג הגאולה' שאנו חוגגים צריך להתייחס בעיקרו ויסודו לא למה שאירע בעבר לאדמו"ר הזקן אלא למה שאנחנו עושים בחג הזה.

הדבר הבולט ביותר שקרה בחג הגאולה הוא שאז נוצר לראשונה מצב שאיפשר לדבר בגלוי על החסידות. לא צריך להיות חסיד בסתר, אלא אפשר לדבר על כך עם כל אדם בעולם. מצב זה התאפשר הודות ל"חג גאולתנו ופדות נפשנו". ואנו היושבים כאן יכולים לדבר על מה ששייך אלינו, על הדברים שנוגעים לנשמה ולעצם הנפש. כשאנו יושבים בהתוועדות של חג הגאולה, עלינו להתבונן בעניינה של חסידות חב"ד, במה שחידש אדמו"ר הזקן ובמה שחידשה החסידות, ביסודו של דבר.

אני מתבונן כרגע במעשיהם של כמה מהאנשים היושבים פה ורואה כיצד אחדים מהם אוכלים, אחדים מהם אומרים 'לחיים' על כוסית 'משקה' ואחדים מדברים בינם לבין עצמם. בעצם, כך צריך להיות בהתוועדות. מה שצריך לעשות זה קודם כל לדבר. בהתוועדות אנחנו מדברים עם עצמנו ועם הזולת. ההתוועדות היא דיבור שאנשים מדברים בינם לבין עצמם.

בעיני הבריות ההתוועדות נתפסת לפעמים כדבר תמוה ומוזר. כשחסידים שותים 'משקה', יש מי שרואים בהם כשיכורים והוללים. אנו יודעים למה שותים 'משקה' בהתוועדות - כדי לפתוח קצת את הצינורות האטומים של ההרגל והטיפשות של הלב והראש, כדי לגלות את המעיין והנקודה שצריכים להאיר בנפש.

תמצית עניינה של ההתוועדות החסידית היא מה שנאמר בתהילים "בקשו פני", לבקש ולחפש את הפנימיות. משמעותה של התוועדות היא החיפוש אחר כל מה שנמצא אצלנו בפנים. בעת התוועדות, החסיד משתדל להציץ אל עצמו פנימה. ומי שלא יכול לעשות את זה - פירושו של דבר שהוא לא נמצא בהתוועדות, גם אם בגופו הוא יושב במקום זה. התוועדות צריכה להיות - לא ארוע חגיגי, אלא דבר שגורם לכך שמשהו ייכנס אל תוכם של האנשים המתוועדים. וזה צריך להיות משהו שקולע אל המטרה, שאדם יוכל לומר שהוא לא יצא מההתוועדות רק עם הטעם של ה'משקה', אלא עם דבר שנחקק בנפשו.

מי שחושב שיש בחסידות דברים חדשים - אינו אלא טועה. כל מה שקיים בתורת החסידות מעיקרה ויסודה נמצא במקרא, במשנה או בגמרא. ואפשר להראות שכל פרט בדרכי החסידות, אפילו כזה שנראה רחוק ותמוה, כמו אכילת 'שיריים' - גם דבר זה כתוב בספרי הראשונים. ואם שום דבר בחסידות איננו חדש, מה בעצם חידשה החסידות?

הדבר הראשון שאני רוצה לציין אותו כחידוש של החסידות הוא דבר ידוע, אבל חג הגאולה הוא הזמן לשוב ולדבר על זה. עיקר החידוש של החסידות מתבטא בכך שהחסידות מעמידה את האדם בצורה רצינית אל מול הדברים הכתובים, אל מול מה שצריך לעשות. "להיות חסיד" פירושו קודם כל, לקחת את הדברים ברצינות. כחסיד אני לוקח את הדברים באמת, כל מה שמסביב אינו חשוב כלל. הכל עומד על ה"בקשו פני", על כך שהאדם לוקח ברצינות את הדברים שהוא מדבר עליהם ויודע אותם.

לפני החסידות, אדם היה עלול לומר לעצמו: "מי אני שאבוא להתקרב אל הקב"ה? הרי אני רחוק מאוד ממנו, אני לא שווה כלום". החסידות לימדה את האדם לדעת שהעיקר הוא עצם הרצון להתקרב אל הקב"ה. וכאשר אנו מנסים להתקרב אל ה', הוא עונה לנו. החסידות מלמדת שהעיקר הוא שאני **רוצה** להיות חסיד. בין האנשים שהיו באים לרבי, היו אנשים פשוטים ואנשים של רקק. כל מי שהדבר הזה נוגע בתוכו ובוער בקרבו - הוא יהיה חסיד.

בשלב מאוחר יותר, החסידות הדגישה

את העניין הזה של להיות "נרות להאיר", להיות כמו הפנס שמאיר את סביבתו. זהו דבר גדול וחשוב, אך צריך לזכור שבפנס יש דבר יסודי: שום פנס איננו מאיר אם הוא איננו בוער בעצמו. מה שאיננו בוער - אינו יכול להאיר. וכך גם לגבי העניין של החסידות: אדם לא יכול לתת לאחרים את מה שלא נמצא בתוך תוכו, בתוך הקרביים שלו. אם החסידות לא בוערת בתוכו - הוא לא יכול להביא אותה ולהסביר אותה לאחרים. לעומת זאת, מי שבלבו בוער הדבר, הוא יכול להאיר לאחרים. הוא יכול להיות ללא כישרון הסברה מעולה, אבל הוא יכול להאיר.

תמצית ההתוועדות היא להתכוון שיהיה "פדה בשלום נפשי", לגאול את עצם הנפש שנמצאת מתחת לכיסויים ולסיסמאות. אנשים מתווכחים על כל מיני דברי שווא ושקר, אבל העיקר הוא מתי הדבר בוער בתוכי. בהתוועדות נשאל את עצמנו: באיזה רגע מתוך התפילה היו הדברים בוערים בתוכנו ונוגעים אל ליבנו?

כל ספר התניא, מתחילתו ועד סופו, מדבר אל האנשים וקורא להם להתייחס אל העניין הזה. בדף השער לספר התניא נאמר שהספר מיוסד על הפסוק "כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו". זוהי התחלת הדבר ועיקרו - לדעת שהקב"ה קרוב אלינו, קרוב לכל מי שנמצא פה. כל מי שרוצה להתקרב אל הקב"ה - הדבר קרוב אליו מאוד.

ועוד דבר שהרבי הזקן לימד אותנו בדף השער של התניא הוא שיש "דרך ארוכה וקצרה". כלומר: הדרך היא לא על ידי סיסמאות ודברים בעלמא, זוהי דרך ארוכה שמחייבת אותך ולהיכנס אל תוך עצמך. וכשאתה יושב בהתוועדות, אתה צריך לשאול את עצמך: מה יוצא מההתוועדות? ומה שנדרש מאיתנו לעשות בהתוועדות חג הגאולה זה - לעסוק ב"גאולתנו ופדות נפשנו" שלנו, של כל אלה היושבים פה.

על הפסוק "פדה בשלום נפשי", נאמר ש"בשלום" פירושו "ב' שלום", כמו שכתוב "שלום שלום לקרוב ולרחוק". 'קרוב' זה מי שכבר למד את התניא; 'רחוק' זה מי שבפעם הראשונה בחייו פותח ספר תניא ולא מבין שום דבר. גם הוא צריך לחזור לפדיית הנפש ולהיגאל בחג הגאולה.

גם לאחר שחלפו מאתיים שנה מאז גאולת הרבי הזקן, הבשורה הזו עדיין קיימת בדיוק כפי שהיתה ביום הראשון לגאולתו. הבשורה היא שכל אדם - אם רק ירצה בכך - יוכל לפתוח את לבו, לפתוח את מוחו וללכת בדרך ארוכה ומייגעת שדורשת מסירות נפש, אבל זוהי הדרך הקצרה להגיע אל הקב"ה. אחרי כל הדברים, זה מה שצריך לצאת מההתוועדות הזו: החסידות אינה סיסמאות שמיועדות לרחוב; החסידות מיועדת רק אל תוך האדם בעצמו. החסידות מצפה מהאדם שיאמר "אני רוצה להיגאל", וכאשר אדם רוצה להיגאל, אזי יתקיים בו "פדה בשלום נפשי".

מבקשי ה'

מתוך התוועדות י"ט כסלו תשע"ב במקור חיים, לתלמידי כלל מוסדות הרב

אני מנסה לדבר פה לילדים. כמה ילדים יש פה אני לא יודע, מפני שיש פה אנשים, לא רק בשמינית, שהם כבר 'הולך האיש לבית עולמו'... גם מהחמישית וגם מחטיבת הביניים. יש אנשים שכבר בגיל 12 או 13 יש להם כבר קרחת וכרס - אלא שרק עוד לא רואים את זה מבחוץ. זה פשוט עוד לא יצא החוצה, אבל יש לו כרס ויש לו קרחת והוא הולך ככה צולע. מבחוץ יש כל מיני עטיפות חיצוניות אבל מבפנים זה דבר כזה.

אז השאלה היא: כמה יש פה צעירים? זו לא שאלה לפי תעודת הזהות. תעודת הזהות היא כולה מזויפת; יש פה כאלו שבתעודה שלהם כתוב שהם בני 15 או 16, ובעצם הם בני 86 או 92. אלא מה? יש מחלה כזו - מחלה אמיתית - שילדים חולים בה והם גדלים ומזדקנים בערך פי 10 מהקצב הנורמלי. זאת אומרת, יש ילד שהוא בן שנתיים אבל יש לו את כל הסימנים של מישהו בן עשרים, הוא מגדל זקן וכיוצא בזה; והם מתים בגיל 7 - מחמת זקנה. זה מחלה שקיימת, ושמעתי על כל מיני ילדים גם בארץ שיש להם את זה. אבל שאתם תהיו קבוצה גדולה עם כל כך הרבה אנשים שחולים במחלה הזו, זה מפתיע, לא? אבל אני מדבר פה לשניים שלושה צעירים שאולי נמצאים פה, ואני מקווה שלא לכל הצעירים יש זקן לבן.

לעשות באמת

תרשו לי לספר לכם סיפור משפחתי קטן, זה סיפור מלפני הרבה שנים. לפעמים מפתיע אותי שאני יכול להגיד "אני זוכר דבר מלפני 60 שנה", זה לא נראה לי מתקבל על הדעת... אני זוכר, כשהייתי ילד, זה היה בשנים שלפני מדינת ישראל, הכול היה בתסיסה גדולה. זה היה זמן שהיתה בו באמת הרבה מאוד סערה והרבה מאוד רצונות גדולים באוויר. כל הילדים דיברו כל הזמן על תנועות המחתרת, ואני זוכר שהיו מסבירים מה ההבדל בין אצ"ל ללח"י וההגנה; היו אומרים כך: סתם יהודי - הגוי נותן לו סטירת לחי, אז הוא אומר: "נו, כמה זה לא יפה". כשנותנים את זה למישהו מההגנה - הוא מחזיר סטירה. כשנותנים את זה למישהו מהאצ"ל - הוא נותן 2 סטירות. כשנותנים את זה למישהו מהלח"י - הוא נותן שלוש סטירות ובעיטה. בכל אופן,

זה היה באוויר; ואני זוכר שבזמנו, כילד, היה קצת חורה לי על זה שאבא שלי, לפי הנראה, לא שייך להגנה ולא לאצ"ל, והוא אף פעם לא היה מדבר על תחיית המולדת ועל דברים כאלו. חשבתי: יש כל מיני אנשים אחרים, אבל אבא שלי הוא יהודי כזה, פועל, שעובד במה שהוא עובד. רק אחרי מלחמת השחרור, לקח זמן, גיליתי שהוא היה חבר בלח"י כל השנים האלו. אלא שהוא דאג לשתוק - הוא מעולם לא דיבר, אף אחד לא ידע.

למה אני מספר לכם את זה? מפני שהפעילות האמיתית, האיש האמיתי שעושה דברים, הוא לא זה שמדבר על כמה הוא עושה וכמה הוא לאומי וכמה הוא דתי וכמה הוא חסיד והוא מגדל פאות בשביל להראות את זה, אלא זה שעושה. אף אחד לא רואה, אף אחד לא שומע, אם צריך לירות הוא יורה, אם צריך להכות הוא מכה, אם צריך להילחם הוא נלחם, אבל לא צריך שכולם ישמעו את זה.

לפני שדיברתי נאמר שאתם צריכים להיות 'תנועת נוער' מלשון תנועה ולא 'ישיבה' מלשון לשבת. באותו זמן, כשהייתי ילד, היו גם תנועות הנוער. תנועות הנוער שהיו לא היו כמו עכשיו, בייביסיטינג בשביל כל מיני ילדים. באותו זמן, מי שהיו חברים בתנועות האלו היו ילדים, כלומר בגיל תיכון פחות או יותר, וכולם היו למעשה אחר כך חומר הגיוס למחתרות. מבית"ר הלכו לאצ"ל ולח"י, מהנוער העובד והלומד ומהשומר הצעיר ומעוד תנועות הלכו להגנה. אז הם היו כולם מגויסים, זה היה אסור לפי החוק, הם היו צריכים להתחבא מפני שהמשטרה בוודאי לא הרשתה את זה. מה שאני אומר לכם: אי אפשר לעשות לכם כעת השבעה על משהו. אולי צריכים להוציא ספר תורה ולהשביע אתכם. לא לשחק במשחקים, לשחק במשחקים זה יפה מאוד, ולהתנועע בתפילה כאחד הלולבים המצויים זה גם כן לא דבר שחשוב לעשות. במקום שתהיו מן ישיבה מכורכמת, שהיא לא יותר גרועה מהרבה מקומות אחרים, מה זאת אומרת באמת 'תנועת נוער'? תנועת נוער זה לא שבאים ואומרים ומנפנפים בדברים. השאלה היא: מה אני עושה.

אש להבת שלהבת

היו צריכים לקחת כל אחד שנכנס לאחד המקומות שכאן, לא עושים את זה מספיק, ולעשות טקס קטן. לומר לו: אתה יודע לאן אתה נכנס? למקום אש להבת שלהבת. זה תמצית העניין. זה קשור לי"ט כסלו אבל זה קשור בעיקר לחסידות. העניין של חסידים לא עומד על כך שחסידים עושים פחות מאחרים או שומרים על השולחן ערוך פחות מאחרים, ההפך הוא הנכון. ההבדל בין חסידים לבין יהודים אחרים זה בערך כמו ההבדל שיש בין יחידה של ג'ובניקים לקומנדו; זה התפקיד של חסידים וזה מה שהם צריכים להיות. זה לא להיות אלו שיודעים לשיר 'צמאה לך נפשי' -

אלא שמישהו יצעק צמאה לך נפשי, שהצמאה לך נפשי יצעק בתוכו; שמישהו הולך ברחוב - וכמו שמישהו פעם אמר - רואים ש'הולך חסיד, יושב חסיד, אוכל חסיד'. מדוע? מפני שזה טבוע בתוכו וזה פועל עליו ועל אחרים. אם זה לא פועל לא עליו ולא על אחרים אז זה רק מראית העין בעלמא, זה לא רציני וזה לא חשוב וזה לא שווה להחזיק.

מי שסומך על ה' בדברים האלה - כתוב שהכול בידי שמים חוץ מיראת שמים. זאת אומרת, אם אתה רוצה לבקש מהשם שיעזור לך למצוא בחורה, זה התפקיד שלו, לזווג זיווגים, זה חלק מעבודתו. אם אתה רוצה שיעזור לך להיות גביר גדול, זה אולי גם כן חלק מהתפקיד שלו. אבל לגבי יראת שמים - קדחת. השם לא יעזור, אתה תעזור. כמה צריכים לעבוד על זה? עד שמתפרקים; עד שמבן האדם יוצאת הדמות הזו.

זה לא מעכב איזה מן כיפה יש לבן אדם, אם הכיפה הזו היא סרוגה או שחורה או אדומה או ארגמנית, זה לא משנה אם בכיפה הזו יש חורים יותר קטנים או חורים יותר גדולים, אבל משנה איזה ראש נמצא מתחת לכיפה. מצידי, רוצים ללכת עם בלורית שמגיעה עד השמים? תלכו עם בלורית עד השמים, אבל הייתי רוצה שהיראת שמים תגיע מעל לזה. שהיראת שמים תהיה יותר גדולה מזה, יותר מלאה מזה. מה זה יראת שמים? יראת שמים זה מה אכפת לי, מה נוגע לי, עד איפה זה נוגע לי בלב.

היה יהודי אחד שהייתה לי יד קצת בחזרה בתשובה שלו, הוא היה יהודי ממשפחה של חסידי קוצק, והוא בעצמו היה כל כולו אש סערה. הוא סיפר לי פעם, קצת אחרי שחזר בתשובה, שהוא כתב ביומן שלו: "יצאתי מבית הכנסת בליל שבת, אני מרגיש איך קדושת השבת עוטפת אותי, ואז עובר אופנוע ברחוב, אתה יודע מה הייתה ההרגשה הראשונה שלי? לקחת אבן ולזרוק עליו". זה מה שאני רוצה להסביר לכם: זה לא שהיהדות עומדת על לזרוק אבנים, אבל הנקודה היא שבן אדם אומר: אחרי שאני מרגיש מה זה קדושת השבת, לא שאני שר זמירות ואוכל גפילטע פיש, אלא שאני מרגיש את קדושת השבת, אז אש בוערת בתוכי. אני לא צריך לצעוק את האש הזאת, אני לא צריך לזרוק אבנים, אבל אני צריך שזה יהיה משהו שנמצא בתוכי. ולכן אני אדבר עליו, כמו דבר שהוא משמעותי ובעל ערך ושווה עיסוק.

השאלה היא: כמה זה נכנס בתוך הפופיק שלך. אם הייתי יכול הייתי מנסה לקחת איזה שיפוד מלובן, להכניס את השיפוד הזה שם בתוך הפופיק שלך ולראות שמשהו מתחיל לבעור. על זה אנחנו מדברים.

אם אתם רוצים לעשות משהו אתם צריכים להיות, אמורים להיות, משהו כזה שמנסה להזיז את העולם וגם את עצמו. זה לא עניין אם אני מזיז רק אחרים, אני צריך לזוז ולהזיז, אני צריך לחיות ולהחיות. אני לא יכול להיות רק זה

שאומר לאחרים: אתם תחיו. יש כל מיני זומבים כאלה שהם משותקים, מתים, אני מכיר אותם גם כשהם חילונים וגם כשהם דתיים, והם למעשה מתים מהגולגולת עד החגורה - משם ולמטה אולי יש להם איזה חיים, אני לא בטוח, בכל אופן לא בחלק העליון, לא הלב ולא המוח. הם כבר מזמן כבר ז"ל. בן אדם לא חייב להיות כזה, אין שום דבר שמחייב אותו, וצריך לדאוג לכל הזומבים האלו.

אני יודע שאתם באים, חלקכם, מבתים מהוגנים; מבתים שדואגים לכם שהכול יהיה נקי ומצוחצח, והמטפחות יהיו מקופלות כדבעי למהווי ועוד כל מיני דברים. אתם לא צריכים לבוא הביתה ולהרגיז את ההורים, אבל אתם צריכים להיות כאלו שכשאתם באים הביתה, הבית נהיה יותר חי. מה זאת אומרת שבית נהיה יותר חי? שהבית לא רק מוכן לשמוע ווארטים ששומעים בכל מיני מקומות, אלא דברים שהם דברים של ממש. אני מדבר על לפני שיוצאים החוצה, על הבית. צריך שכאשר אדם בא הביתה שהבית יאיר ממנו; בא בן אדם שיש לו נשמה יתרה.

מבקשי ה'

אני פוגש ילדים קטנים, ואני רואה שילדים קטנים, בני שלוש, לפעמים חושבים על הקדוש ברוך הוא. עוברות 10 שנים והם חושבים על קריאת ההפטרה, עוברות עוד 10 שנים והם חושבים איך לגמור את השירות בצבא. עוברות עוד 10 שנים והם עכשיו מתחילים לגדל צאצאים. מה קרה לילדים הללו?

לפני שנים בא אליי איזה בחור מכאן ואמר לי שהוא הולך להתנדב, הוא הולך להיות עוזר בגנון. אמרתי לו: "יפה מאוד, זה דבר טוב". כי זה באמת דבר טוב, לעבוד בגן ילדים, יש שם ילדים חכמים, נבונים, לא כולם עוד התייבשו לגמרי. הוא אחר כך שואל אותי: "מה להגיד להם? על מה לדבר איתם?" אמרתי לו: "תדבר איתם על הקב"ה". ילדים בני שלוש-ארבע - תדבר איתם על הקב"ה. אז הוא אמר לי: "מה אני אגיד להם?". אמרתי לו: תסביר להם על אין סוף. תסביר להם שהקדוש ברוך הוא לא איזה דמות כזו, איזה בובה שיושבת בשמים, ולא איזה דבר כזה עם ידיים ורגליים שמסתובב פה בעולם הזה, זה שמחלק סוכריות או מצליף מכות - תסביר להם על אין סוף. תסביר להם מה זאת אומרת שאין לו גוף ואין לו דמות הגוף. תסביר להם את מה שנקרא 'להבין ולחשוב על גדולת השם', להבין מה היא הבחינה הזו של אין סוף - שזה מה שחסידים מדברים עליו; חסידים לפחות מדברים על האין סוף כדי שמשהו יתעורר בתוכם. שאלתי אותו אחר כך מה קרה. אז הוא אמר לי: "עם הילדים הקטנים זה הלך מצוין, אני דיברתי איתם, הסברתי להם, וכולם הבינו אותי בשלמות. עם הגננת היו לי בעיות...".

מה שאני רוצה להגיד לכם: אני לא מציע

לכם דווקא ללכת לילדים האלה, אבל אתם באים לישיבה, לכאורה אתם באים ואמורים לקבל פה כל מיני דברים. לא רק לדעת איך פעם היה נראה תוספות; מספר האנשים שיזכרו את התוספות שלושה חודשים אחרי שלמדו אותו - אני לא הייתי ערב עליו שיהיה צבא גדול. זאת לא הבעיה, אם מישהו רוצה את זה וחי בזה - אז גם את התוספות הוא ידע. אני פעם רציתי שזו תהיה הסיסמא של בית הספר פה: "מבקשי ה' יבינו כל" (משלי כח,ה). אלה שמחפשים את הקב"ה מבינים הכול; הם מבינים גם בענייני העולם הזה וגם בענייני העולם הבא. גם מה נמצא אצל המהרש"א ור' חיים וגם מה שנמצא במתמטיקה ובפיזיקה, כי מבקשי ה' יבינו כל. צריכים להיות מבקשי ה', להיות מבקש ה' זאת אומרת שבן אדם באמת מחפש בתוכו, לא בשביל להגיד לאחרים. אלא אני מחפש, אני רוצה להגיע למשהו, אני באמת רוצה להגיע למשהו.

ניכרים דברי אמת

מה הייתי רוצה מהתלמידים? מה הייתי חולם עליהם? ש"כל ראיהם יכירום כי הם זרע ברך ה'" (ישעיה סא,ט). הייתי רוצה שילד מכאן, כשהוא הולך ברחוב, הוא לא צריך לצעוק, לא צריך לנפנף בידיים, לא צריך להגיד "אני חסיד", לא צריך להגיד "אני כזה וכזה" - אבל כשהוא הולך ברחוב רואים שהולכת נשמה. אם לא רואים את זה, אז זה לפעמים מפני שהוא מעלמא דאתכסיא, הוא מאחד מאלה ששומרים סוד.

אני לא מתכוון שתלכו ברחוב ותעשו מהומות, זה לא העניין. כמו בסיפור שסיפרתי: אנשים שעושים - לא מדברים על זה ולא רואים עליהם. האנשים שמדברים והולכים עם רעש גדול הם בדרך כלל פרובוקטורים; של הש"ב או של הס"מ. יש פרובוקטורים שבאים ואומרים למישהו: תעשה רעש, תגדל פיאות עד הפופיק, ומזה יתברר שאתה קדוש מעונה, קדוש וגדול. אני רוצה שמה שיהיה - שיהיה בפנים. שיהיה בפנים, אבל שיהיה כך שמי שנוגע בו אומר: זה חם.

סיפרו פעם, שהרבי הזקן מבעלז, כשהוא היה נותן שלום לאנשים אז לרוב האנשים הוא היה נותן שלום כשהיד שלו עטופה במגבת. מפני שיש כל מיני ידיים בעולם, כן? הוא לא רצה לגעת בכולם. אבל פעם אחת, אמרו שזו היתה היד של מי שאחר כך נהיה הרבי מליובאוויטש, הוא הוריד את המטפחת, לחץ לו את היד ואמר: "זו יד חמה".

מה שהייתי רוצה זה שמישהו שיגע בכם ירגיש: זו יד חמה, זו נפש חמה, יש פה משהו חם בפנים, משהו אמיתי בפנים. יש שאלה: איך אני יודע שבן אדם מדבר אמת? זה לא זה שהוא אומר גוזמאות גדולות או שהוא אומר דברים בידים מונפות ומתנפנפות. "ניכרים דברי אמת", אני רואה ואני מרגיש את זה, מבחינה מסוימת מלב ללב, אני מרגיש שמישהו

אומר אמת.

אני מספר עד היום על יהודי אחד שהיה תלמיד שלי; היהודי הזה היה מוכר של אלטע זאכען, והוא היה מסתובב ברחוב עם השק על הכתפיים ומוכר וקונה דברים. זה היה מקצועו ומזה הוא חי. היינו לפעמים נתקלים ברחוב אחד בשני ובכל פעם הוא היה מלא שאלות, ושאלות טובות, בלימוד תורה. אני כל פעם התפעלתי ממנו מחדש. הולך היהודי הזה של אלטע זאכען, שהוא לא איש משכיל ולא איש חכם ולא מלמד הרבים, והוא הולך ברחוב ועל מה הוא חושב? הוא חושב כל הזמן על דברי תורה. ולא כל מיני שאלות של הווארטים והווארטלאך האלו, אלא שאלות טובות. בתחומים שהוא ידע - הוא היה קורא הרבה מאוד תנ"ך, אז כל פעם היו לו שאלות טובות, שאלות שצריכים לחשוב עליהם וצריכים לעיין בהם. אני לא יודע אם הייתי יכול לפתור את כל בעיותיו.

אני מדבר על יהודים כאלה, אני לא מדבר דווקא על תורה, אני מדבר על כך שבן אדם חי עם זה. שאני אומר "צמאה לך נפשי" ואני מרגיש משהו מזה. שאני מרגיש את זה גם אפילו שאני לא אומר את זה.

דבר אמיתי מדבק

אני זוכר שדודי המנוח, שממנו למדתי הרבה, טייל איתי יום אחד כשהייתי ילד. עברנו וראינו איזה מין זחל עובר את השביל, והוא אמר לי: כמה זה קטן להגיד "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה" - תסתכל על התולעת הזאת - כמה היא מדברת, מה היא אומרת. הוא לא אמר לי דבר תורה על איך שצריך להיות כך או כך, אלא בן אדם שרואה צמרת של עץ, או שהוא רואה פרח או אפילו פרצוף של בן אדם והוא אומר: "איי, איך שאני רואה פה, אלוקים חיים ומלך עולם, איך שהוא נמצא בתוך זה".

אם אני מצליח שזה יהיה בתוכי, אז זה גם ישפיע; אם באמת יש לי דבר אמיתי. בן אדם שחולה באיזה מחלה, טיפוס - אם אני באמת חולה אז כשאני פוגש אנשים הם משתפשפים איתי והם נדבקים. אם יש לבן אדם משהו שנמצא בתוכו אז הוא לא צריך לבוא ולהגיד לאנשים שאיתו דרשות. אם זה אמיתי אז זה צריך להיקלט. אם זה לא עובר, אם זה רק משהו פרטי אישי שיש לי, איזה שיגעון פרטי - אז זה לא יוצא החוצה. אם זה דבר של אמת אז הוא צריך להיקלט. זה כך בכל מיני דברים, גם כשאני יושב ועוסק בדברים אחרים, לדוגמה עוסק בבגדים - אם זה עשוי טוב ובנוי טוב ומיוצר טוב - אז אנשים אחרים ירצו את זה, מפני שאני עושה פרסומת טובה.

פעם תנועת נוער רצתה לנוע, ולנוע פירושו: "אני נמצא במקום מסוים ואני רוצה להתקדם". אין שיעור לאן שצריך להתקדם. אני רואה בספרים שאנחנו אוטוטו, שאנחנו כבר נמצאים בעקבתא דמשיחא - והרבה יותר בולט פה

העקבתא, העקביים. אני הולך בעולם ואני רואה את העקביים ואני קורא בעיתון ואני רואה את העקביים ואם הייתי יושב ומקשיב בכנסת אז הייתי רואה עוד יותר את העקביים. אני רואה את כל זה ואני אומר: מתי, מתי, בתוך החשכה, מתי יאיר האור?

חולה על הקב"ה

השאלה היא כמה אכפת לי. כשמדברים על הדברים האלה: אכפת לך או לא אכפת לך? ספרו פעם על הרבי מקוצק סיפור יפה. פעם בא אליו אדם ואמר לו: "רבי, אני הגעתי למצב קשה מאוד, אני איבדתי את אמונתי". הוא אמר לו: "במה אתה לא מאמין?". הוא אומר: "אני לא מאמין בקדוש ברוך הוא". הוא ציפה שהרבי יעשה משהו, ובמקום זה הרבי אמר לו: "מה אכפת לך?". הוא אמר: "מה זאת אומרת מה אכפת לי? אם אין הקדוש ברוך הוא איזה משמעות יש לעולם?". אז הוא אומר לו: "מה אכפת לך?" הוא אמר: "אם אין שום משמעות לעולם, מה הטעם לנשום עוד נשימה אחת?" אז הרבי אומר לו "אם אכפת לך, שימשיכו להיות לך ספיקות"... זה מה שאני רוצה להגיד, השאלה היא: למי אכפת. זה בעצם הנקודה. אם אכפת למישהו, אז הוא יגיע, אם לא עכשיו אז בעוד שנים, הוא יגיע למצוא את דרך האמת. מי שבאמת יש בתוכו משהו שאוכל אותו, שאכפת לו, אז הוא יכול לצאת הצידה, הוא יכול לסור שמאלה או ימינה, אבל אכפת לו, ואם אכפת לו אז הדבר הזה פועל בתוכו.

אני מדבר על אנשים שאכפת להם, על אנשים שיש בתוכם משהו, שמחפשים את זה. אחד מכם יכול להגיד: "אבל אני לא גדלתי ככה", או יותר מזה, הוא יכול להגיד: "אני יושב ומתפלל ואני מרגיש כמו מישהו שיושב וטוחן חול" - בסדר, אז אכפת לך? אז תשב עוד פעם ותתפלל, אכפת לך? מציק לך? תשב עוד יותר. עד שיצא מתוך זה משהו, בסוף הדבר הזה יתלקח. מי שאכפת לו, מי שנוגע לו, האנשים 'אשר נגעה יראת ה' בליבם'.

יש ביטוי שמאוד מצא חן בעיניי, שגם המלך שאול אומר אותו לאנשים שעומדים מסביבו. הוא בא אליהם בטענות, והוא אומר להם: "ואין חולה מכם עלי" (שמואל א כב,ח), אף אחד מכם לא חולה עליי. הוא אומר: אתם נחמדים, אתם חיילים ממושמעים, אתם ממלאים פקודות שנותנים לכם, אבל אף אחד מכם לא חולה עליי. לדוד המלך היו אנשים שהיו חולים עליו, ממש חולים עליו. דוד המלך בשעתו הולך ועולה בדעתו: "אה, איזה מים היו בבאר בבית לחם", אז מה קרה? הוא לא נתן שום פקודה ושום הוראה, אולי זה היה נגד הפקודות - היו שלושה אנשים שהלכו ועברו בתוך המחנה של האויב בשביל להביא לו קצת מים לשתות מהבאר בבית לחם... זה שאנשים 'חולים' עליו. הייתי רוצה שכולם פה יהיו מדובקים במחלה הזו, להיות חולה על הקדוש ברוך הוא.

סיפרו שפעם הבעל שם טוב ישב עם איזה רופא, והרופא בדק לו את הדופק, והוא אמר לו: "אני מרגיש בדופק שלך שמשהו לא בסדר אצלך, אבל אני לא מכיר שום דבר שדומה לזה". מפני שהוא לא ידע שהמחלה שהבעל שם טוב היה חולה בה היתה אהבת השם; מזה הוא היה חולה. את זה רופא לא היה יכול לדעת. הוא רק ידע שמשהו לא בסדר אצלו, שהדופק שלו לא הולך כמו הדופק של אנשים אחרים.

אתם חושבים שאני מדבר על דברים גדולים? אני לא מדבר על דברים של צדיקים, אני מדבר על דברים ששייכים לכולם. כמו שאמרתי, תנסו פעם לדבר עם ילד נחמד בן שלוש או עם ילדה בת שלוש על הקדוש ברוך הוא, ותראו שהילדים האלו ליבם פתוח כפתחו של אולם. אני זוכר שסיפרו לי דבר תורה של ילד קטן אחד בן שלוש; זה היה קצת זמן אחרי שחתכתי לו את השערות לתספורת הראשונה שלו, לחאלקה, אבא שלו אמר לי - הבן שלי בא אליי ואמר לי: "אני ישבתי וחשבתי, מה זה הקדוש ברוך הוא? זה לא דבר כמו קרש, זה לא דבר כמו אבן, זה לא דבר כמו הר. מצד שני, זה לא דבר כמו אוויר, אז הגעתי למסקנה" - את זה אומר ילד בן שלוש - "שהקדוש ברוך הוא הוא יוצא דופן". זה מה שחושב ילד בן שלוש, כשהוא יהיה בן שלושים לא יהיה לו מקום בראש לחשוב על זה. הוא ילמד קודם בישיבה תיכונית אחר כך בישיבה גדולה ואחר כך אולי ילך לכולל, אז לא יהיה לו בראש דברים כאלו.

אני אומר: דברו, דברו עם עצמכם, דברו עם לבבכם, מה הלב אומר בעניין הזה? התמצית היא שזה יהיה בגדר של תנועה ולא בגדר של ישיבה. שיהיה בגדר של בן אדם, שנאמר עליו "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה" (זכריה ג,ז). המלאכים הם מלאכים קדושים, ולנו אין את האינטליגנציה שלהם, ואין לנו את הקדושה שלהם ואין לנו הרבה דברים שיש בהם, אבל המלאכים עומדים ואנחנו אמורים להיות אלה שהולכים. זה מה שאני הייתי רוצה להגיד לכולכם: הקטנים עם הגדולים, אני לא יודע מי עם הקטנים ואני לא יודע מי עם הגדולים, אני רק יודע שהנקודה היא: האם אפשר להיות מְהַלֵּך? אנשים, נניח, מדברים או משחקים בדומינו, למה שבתוך הדומינו לא יעלה בליבם להגיד "אוי ריבונו של עולם". אני משחק דומינו, אבל זה נמצא בתוכי - אז זה צריך לצאת, וזה יצא בצורה כזו או אחרת.

מאחל לכם בעיקר שיהיה לחיים. בשביל החיים, למען החיים. אנחנו שייכים לאלוקים חיים, שהוא מלך החיים. אנחנו מאמינים באלוקים חיים ובכל במשך כל הדורות אנחנו לא רצינו להיות עם הדמויות של האלוהים המת, אנחנו רוצים אלוקים חיים. לחיים לחיים.

לחדש את המלוכה

מתוך התוועדות י"ט כסלו תשמ"ט, בית הכנסת צמח צדק[1]

מרידה במלכות

בי"ט כסלו השתחרר כידוע האדמו"ר הזקן מן המעצר ובעצם יצא זכאי במשפט. המשפט נערך על ידי מלכות של מטה, שהייתה מלכות הרשעה, אך ידוע שיש קשר פנימי בין המלכות של מטה למלכות של מעלה. לכן חסידים ראו במשפט הזה לא רק משפט של מטה, אלא גם משפט של מעלה, שבו אדמו"ר הזקן ותנועת החסידות כולה עמדו כביכול למשפט. במשפט של מטה היו כמה וכמה נקודות שעליהן נשפט אדמו"ר הזקן. אחת ההאשמות המרכזיות הייתה האשמה שכמו בהרבה מקרים של הלשנה היתה גם אמת וגם לא אמת. ביסודו של דבר הרבי הזקן נשפט על כך שהוא מורד במלכות, זו הייתה ההאשמה המרכזית בכתב ההלשנה, בגללה לקחו אותו ועצרו אותו ובגללה התייחסו אליו לאורך המשפט כאל מורד במלכות. במסגרת ההאשמה הזו הביאו לפני השופטים את העניין שאדמו"ר הזקן הביא בספריו, שספירת המלכות "לית לה מגרמה כלום". הטענה הייתה שהוא בעצם סובר שאין למלכות ערך, שאין למלכות שום דבר משל עצמה וממילא אין לה משמעות. הרבי נאלץ להסביר להם את כוונתו ובסופו של דבר הוכרע שהוא איננו מורד במלכות.

יש סיפור דומה בגמרא (ע"ז טז:) שבזמן הרומאים הביאו את אחד החכמים למשפט בפני השלטונות וכשאותו חכם שמע את ההאשמות נגדו הוא אמר: "נאמן עליי הדיין". החכם התכוון לבית דין של מעלה ובעצם התכוון לומר: אם הגיע הזמן שלי למות, אז אני מקבל זאת באהבה. כיוון ששמע זאת השופט הרומאי, הוא עצר את המשפט ואמר: רואים עליך שאתה מודה בדין המלכות, הרי אתה פטור... וכך פטר אותו מהדין. הסיפור הזה מדגיש את הרעיון הבסיסי של המלכות שעומדת על קבלת הדין: כאשר אדם אומר "נאמן עלי הדיין" הוא בעצם מקבל עליו את המלכות ומודה בה, וכאשר הוא מתקומם נגד דיני המלכות הוא בעצם מורד בה. ההגדרה הזו, כאשר מתבוננים בה בהקשר של מלכות שמיים, מעלה שאלה חריפה ביחס לחסידות בכלל.

מצד מסויים, החסידות היא כל כולה התקוממות נגד גזרי הדין של המציאות ומן הצד הזה החסיד בהחלט יכול להיתפש בגדר מורד במלכות. במובן

[1] ניתן ומומלץ לצפות בהתוועדות ב- YouTube

מסויים כשאני צועק לקדוש ברוך הוא, כשאני אומר: "אל תתנו דומי לו" (ישעיהו סב,ז) - אל תיתנו לקב"ה לישון, אני בעצם לא מקבל על עצמי את הדין. אני מקבל מכה ובמקום לעשות כמו שהיו עושים פעם: לנשק את המקל, אני אומר: אני לא רוצה את המקל. יש כאן צד שבאמת נראה כמו עניין של מרידה במלכות.

עזות פנים

פעם שאלו אדם גדול אחד מדוע כל החסידים מפורסמים כעזי פנים. הוא אמר כך: זה לא פלא שהם עזי פנים, הרי לכל אחד בא מפעם לפעם "הלמדן הזקן", מי הוא הלמדן הזקן? אותו אחד שאנחנו מכירים היטב מאז הנחש הקדמוני - זהו הלמדן הזקן. מדוע הוא זקן? מפני שנאמר עליו שהוא זקן וכסיל. ומדוע הוא למדן? מפני שהוא יושב עם כל הלמדנים ולומד יחד איתם וממילא הוא נהיה למדן גדול. ומה קורה כאשר הלמדן הזקן מגיע לאיזה מתנגד? המתנגד אומר לו: ישב כבודו, ישב כבוד תורתו... אבל החסיד, מכיוון שהוא עז פנים, אז הוא תופס את הלמדן הזקן בגרגרת וזורק אותו החוצה...

הסיפור הזה יכול להיתפש כעניין של מילתא דבדיחותא בעלמא אבל יש כאן עניין אמיתי. חלק ממה שגורם לאדם לקבל בכבוד את "הלמדן הזקן" או את ה"מלך הזקן והכסיל" נובע מכך שהאדם מתרגל לקבל איזושהי מציאות של עולם. אני מקבל מציאות של עולם, אני מקבל סדר עולם, ואני צריך לקבל את זה בהכנעה וחלילה לא להיות עז פנים, וממילא מקבלים גם את הצדדים של המלך הזקן והכסיל ובסופו של דבר משלימים עם קיומם.

בדרך כלל מונח לאדם שהוא לא יכול להיות מורד במלכות, מונח לו שיש סדר מסוים בעולם ושהוא צריך להגיע עם סדר העולם הזה לאיזה מודוס ויוונדי, לאיזה דרך של חיים בצוותא. אז אני מוותר לו במקצת והוא מוותר לי במקצת וכך אנחנו חיים זה לצד זה וסדר העולם נותר על כנו, כשאני מסכים לקבל את סדר המציאות אני מוכרח להסכים לכל מיני דברים שהם חלק מסדר העולם. לדעתי, ההיתר הכי גדול שיש לבני אדם לעשות כל דבר שבעולם מתחיל מזה שאדם אומר לעצמו ש"כולם עושים ככה". "כולם עושים ככה" זה התמצית של סדר המציאות, ככה זה הולך בעולם. וממילא כיוון שזה הסדר וזה העולם, אז אני הולך ועושה מה שכולם עושים.

ובאמת, בשביל לשנות את סדר העולם, אדם צריך להיות בהכרח חצוף. אם אני לא חצוף ולא עז פנים, אז כשאני נתקל בסדר של המציאות - אני מקבל את הסדר הקיים וברגע שאני מקבל את הסדר הקיים אני בעצם מקבל על עצמי את כל מה שנוהגים העולם, את מה ש"כולם עושים". זהו טבע הדברים ואני מוכן לקבל אותו ולוותר לו. בשביל לצאת מסדר העולם, בשביל שאדם יחרוג ויצא מהסדרים, בשביל שהוא יאמר שהוא לא מוכן לקבל את מה שכולי עלמא מקבלים - בשביל זה צריך גבורה. חלק

ממעלת ומהות הגבורה זה שאדם יכול לשנות מהסדר של כל מי שמסביבו. תבינו, הענין הזה של "ככה כולם עושים" בין שהוא נאמר במודע או שלא במודע הוא כוח חזק מאין כמותו, למרות שהוא לכאורה לא בוער כמו פיתויי היצר אבל הוא פועל בצורה חזקה יותר מכל שאר הפיתויים. כאשר אני רואה את כל המציאות מסביבי ואני רואה שכולם עושים איזשהו דבר - אין לי בכלל אפשרות ללכת ולבדוק אם אני מוכן לעשות או לא מוכן לעשות את הדבר הזה, פשוט לי שזה ככה, זו המציאות של העולם ואני מקבל על עצמי את המציאות הזו. לכן, עזות הפנים היא חלק הכרחי ממה שנדרש כדי שאדם יאמר שהוא לא מוכן לקבל את סדר המציאות ועל ידי העזות הזו הוא יכול לשבור את סדר המציאות.

מהפיכה!

התמצית של כל מהפכה, של כל רבולוציה, עומדת על כך שיש כמה אנשים שבראש ובראשונה אומרים שסדר העולם הקיים לא מוכרח להישאר כפי שהוא. השלב הראשון מתרחש במחשבה, זהו השלב שבו אדם חושב על כך שסדר העולם לא חייב להיות כפי שהוא, הסדר הקיים לא חייב להישאר. השלב הבא הוא שאדם מתחיל לחשוב על סדר אחר, על אופן אחר של חיים ושל הוויה. כך, מכוח המחשבה, הדברים מגיעים גם לדיבור ולמעשה ומשם זה יכול ללכת עד שזה מגיע לנקודה שבה באמת האדם שובר את הגבולות.

התהליך הזה הוא התמצית היסודית של מה שנקרא "מרידה במלכות", ומהצד הזה כאשר האשימו השלטונות את החסידים הראשונים בכך שהם מורדים במלכות - הם תפשו משהו אמיתי... אם איהו לא חזי אז לפחות מזליהו חזי והם הבינו באופן אינטואיטיבי שיש בתוך הענין של החסידות יסוד של מהפכה, והמהפכה היא בכך שבן אדם לא מוכן לקבל את זה שכולם ככה וככה עושים. כפי שהסברתי, היסוד הזה מתחיל קודם כל בגבורת הנפש, הרבה לפני שזה מגיע לאיזו גבורה חומרית. עצם מה שאדם מוכן איכשהו לחשוב שיכול להיות מציאות אחרת של עולם, דורש וזוקק גבורת הנפש. הרי באמת רוב החסרונות שלנו אינם מדברים שנובעים מתוך עצמנו אלא מדברים שאנחנו מקבלים אותם מתוך סדר העולם הקיים. גם הקושי לעשות איזשהו תיקון עומד על כך שאני מקבל את הסדר של המציאות הקיימת, אני אומר: "כאן נמצא כאן היה" - ככה אני ואין מה לעשות. ברגע שיש לי את הנקודה שאני לא מוכן לקבל את זה, אזי אני כבר עומד בתחום הרבולוציה ויש בזה נקודה אמיתית של מרידה במלכות.

בניין המלכות

אם חושבים על זה בפנימיות: לענין הזה של "מלכות לית ליה מגרמיה כלום"

יש כל מיני אופנים וכל מיני הסברים מלמעלה למטה ומלמטה למעלה. אחד ההסברים היסודיים בעניין הזה קשור לדבר שגם מובא בהלכה ומופיע למשל אצל החתם סופר שהמלך, באופן מהותי, אין לו משלו שום דבר, כל מה שיש לו

עזות הפנים היא חלק הכרחי ממה שנדרש כדי שאדם יאמר שהוא לא מוכן לקבל את סדר המציאות ועל ידי העזות הזו הוא יכול לשבור את סדר המציאות

זה מה שהוא מקבל מאחרים, מהעם. העניין הזה נכון לא רק לגבי הכסף והנכסים אלא גם ביחס למלכות עצמה. התמצית של המלכות, השורש הבסיסי של מלכות, עומד על העניין של "ברצון קבלו עליהם". כל מלכות עומדת על כך שאנשים מקבלים אותה עליהם. על פי האמת המלך לא יכול להיות מלך מעצמו בלי שמקבלים אותו. הנקודה הזו מבדילה את המלכות מן המידות האחרות. אדם חכם, חכמתו לא תלויה בכך שאנשים חושבים שהוא חכם או לא חושבים שהוא חכם, זה לא שייך למהות החוכמה שלו. אדם יכול להיות חכם בלי שיחשבו שהוא חכם אבל אם יש אדם שאף אחד לא חושב שהוא מלך אז הוא לא מלך. זאת אומרת שבשביל העניין של המלכות צריכה להיות הכרה והסכמה. במובן הזה המלכות אינה מידה שתלוייה בעצמה, בשפע שהיא מקבלת מלמעלה, אלא היא מידה שאין לה משלה כלום מפני שהמהות של המלכות יונקת מזה שיש מציאות מתחת לה. העניין הזה נכון בין במלכותא דארעא ובין במלכותא דרקיעא - "אין מלך בלא עם", כאשר אין עם - לא שייכת כלל מציאותו של מלך.

בספר ישעיהו (מג,י) נאמר: "אתם עדי נאום ה' ואני א-ל" ועל הפסוק הזה אמרו חכמים (ספרי דברים שמו): כביכול בזמן שאתם עדיי אני א-ל ובזמן שאין אתם עדיי כביכול אין אני א-ל. זאת אומרת העניין הזה של 'אלוקי עולם' תלוי בזה שאנחנו העדים מקבלים את מלכותו עלינו וכשאנחנו לא מקבלים את המלכות אז כביכול כל המלכות לא קיימת. אגב העניין הזה הוא הסוד של ראש השנה מפני שכל העניין של ראש השנה עוסק בקבלת המלכות. בראש השנה הכול עומד על השאלה של קבלת המלכות ברצון משום שנקודת המלכות עומדת על כך שאין מלכות בלי קבלת המלכות, אם אין מי שיקבל על עצמו את המלכות אזי אין מלכות. וכפי שאמרתי הדבר הזה נכון גם בגשמיות, במלוכה של מטה, וגם ברוחניות - במלכותו של

הקב"ה על עולמו. אלא שלגבי הקב"ה נשאלת השאלה מדוע הוא בכלל צריך את כל כל הבריות האלה... השאלה הזו מתחזקת כשמסתכלים על כל האנשים האלה שרוצים להמליך אותו, וככל שמסתכלים יותר בעיון - השאלה הופכת להיות יותר ויותר טובה. לפני הרבה שנים היה 'משפיע' אחד בישיבה של חסידי חב"ד בירושלים שאמר פעם לאחד הבחורים בישיבה: "אתה ממלא את תכלית הכוונה של מעלה", והוא הסביר: "הרי כתוב בספר התניא שתכלית בריאת העולם הייתה כדי שתהיה לו דירה בתחתונים, ואני מסתכל סביב ואין כמוך תחתון... אז אתה ממלא את תכלית כוונת הבריאה." זה לא עונה על השאלה אבל זה לכל הפחות מעמיד אותה באופן הנכון. הקב"ה חפץ למלוך על התחתונים ובשביל זה התחתונים צריכים לקבל את מלכותו.

אני חוזר למה שאמרנו: מבחינה מסויימת, אדם שהוא 'חסיד' - פירושו של דבר שהוא עז פנים והוא מוכן ללכת ולעשות דברים שהם לכאורה נגד העניין של המלכות. החסיד עומד נגד העניין של קבלת המציאות כפי שהיא, החסיד לא מוריד את הראש ומקבל את גזירת המציאות. במובן הזה יש בחסידות באמת צד של מרד ושל מהפיכה ועל זה, בין השאר, היה המשפט בי"ט כסלו. משום שבעצם אותה שאלה בדיוק עמדה בפני בית הדין של מטה. הוויכוח היה האם המלכות היא דבר בתוך המציאות. הצאר בוודאי חשב שהוא מלך בלי שום קשר למה שמישהו חושב. אחד התארים שהיו אז לצאר הרוסי היה "זה שמולך מעצמו" מפני שהתפישה הייתה שהמלכות היא עניין אובייקטיבי ואילו מה שאדמו"ר הזקן אמר הוא שהמלכות היא בעצם עניין שתלוי בקבלה, על זה היה המשפט.

קבלת המלכות

כל זה באשר לעצם המשפט, כעת אני רוצה להגיד משהו על הניצחון במשפט, על ההחלטה לזכות את אדמו"ר הזקן ואת החסידות בכלל. כפי שהסברתי, המלכות לא עומדת על המציאות אלא על ההסכמה והקבלה שלה. ודווקא בגלל העניין הזה, לעיתים מה שנראה במבט ראשון כערעור על כוח המלכות ועניין המלכות הוא מה שבאמת מבסס אותה. לאמירה "מלכות לית ליה מגרמיה כלום" יכולות להיות כביכול שתי מסקנות. יש צד שבו המלכות עומדת על קבלת המלכות ולכן מי שלא מקבל את המציאות כמו שהיא, הוא מורד במלכות. אבל יש גם צד אחר, צד שאומר שהמלכות היא לא דבר אובייקטיבי שקיים, אלא דבר שנעשה מכוח קבלת מלכות. מלכות איננה עניין סטטי שעומד ככה אלא היא לעולם תלויה בנקודה של קבלת המלכות. המלכות לא נובעת מהצד של הכרזת המלכות. המלכות נובעת מכוח קבלת המלכות. קבלת המלכות היא מה שמכנים על דרך הקבלה - 'בניין המלכות'. בניין המלכות מתחילה מן ההכרה במלכות ובמלך. וזו הנקודה: כאשר המלכות היא רק

מילה ריקה אזי אין מלכות בכלל. כאשר המלכות היא רק דבר כזה שקוראים לו או שמכנים אותו בשם 'מלך' - זו לא מלכות. מה שנראה במבט ראשון כשלילה של כל עיקרון המלכות, הוא מה שבאמת מעמיד את הדבר על המקום שבו הוא צריך לעמוד. המלכות עומדת לא על כך שמישהו נקרא מלך, אלא על זה שהוא מלך. ואיך הוא נהיה מלך? מכוח קבלת המלכות. לכן, היהודי העז־פנים שאומר: בא נתחיל את הסיפור כולו מחדש, בא לא נסתפק בהצהרות נאמנות אלא נעבוד בפועל שהמלך יהיה מלך עלי - הוא האיש האמיתי שרוצה את המלכות והוא היחיד שעושה את המלכות. אצל כל האחרים שממשיכים כרגיל - העבדים הם לא עבדים והמלך הוא לא מלך. היה צדיק אחד שהתקוטט עם אביו על ענייני נוסח. הוא אמר לאבא אלו: קודם יש "זה א-לי ואנוהו" ורק אחר כך כתוב "אלוקי אבי וארוממנו". קודם יש האלוקים שלי ורק אחר כך יש האלוקים של אבותיי, זה הסדר. בראשית החסידות היה עולם שלם של אנשים שראו במה שהחסידים עושים עניין של מרידה בדיוק בגלל העניין הזה, אבל האמת היא שזה בדיוק ההיפך ממרידה. מהי מלכות? מלכות זה לא שיושבים כך וכך אנשים שלא אכפת להם שיהיה מלך, אין להם בעיה עם זה. זה לא מלך וזה לא מלכות. אם אין קשר בין המלך לנמלך אז אין מלכות. מה ההבדל בין מלוכה לממשלה? ממשלה עניינה שליטה בלי האלמנט של קבלה. אפשר בהחלט למשול על מישהו בלי רצונו ונגד רצונו, אני יכול לכפות את מישהו לעשות דברים, אבל אני לא יכול להיות מלך עליו אלא אם כן הוא מקבל על עצמו את העניין. כוח ועוצמה הם עניינים אובייקטיביים אבל הנהגה נובעת מהמהות של המונהג.

להתחיל מהתחלה

בהתחלה היה נראה שהחסידים באים להמריד את כל העולם. הם היו באים ליהודי ואומרים לו תעשה שינוי. אני לא מדבר רק על ענייני נוסח ומנהג, לא זה העיקר, תמצית העניין של מישהו שנהיה חסיד הייתה בזה שהוא כאילו שבר את כל ההוויה שהוא ידע קודם. מספרים על רבי אהרן הגדול מקרלין שהיה אצל המגיד ממזריטש (שהיום הוא יום ההילולא שלו) וכשחזר הביתה שאלו אותו: מה למדת במעזריטש? והוא אמר: "למדתי לא כלום..." שאלו אותו: מה זאת אומרת למדת לא כלום? והוא הסביר: "למדתי שאני לא כלום, ומה שאני יודע זה לא כלום". הסיפור הזה מדגים יפה את העניין שהיה אז בראשית החסידות, את ההרגשה הזו של התחלה חדשה, של מרד. המרד היה בזה שאדם שקודם שנהיה חסיד חשב את עצמו שאצלו הכול בסדר, יש לו כבר סדר עולם ומציאות עולם והוא בעצם בסדר גמור, הוא יהודי טוב, הקדוש ברוך הוא יושב למעלה והוא יושב למטה, ושניהם נמצאים ביחסים טובים. ואז פתאום באים ושוברים לו את סדר העולם שלו והוא מגלה שכל מה שעשה עד עכשיו הוא כלום ושום דבר,

מדוע? מפני שעד עכשיו העם לא היה עם וממילא המלך לא היה מלך. התנאי לקבלת המלכות הוא שאני אדע מה לא נקרא מלך. כשאני לא יודע מה לא נקרא מלך ואני לא יודע מה לא נקרא עבד המלך אז אני יכול להטעות את עצמי ולחשוב שעל ידי זה שאני שם עליי פתק כזה או אחר - יצאתי ידי חובה. גם כיום יש עולם שלם מכל הסוגים שחושב שאפשר לעשות את כל העניין של היהדות על ידי זה שאני שם על עצמי כובע בצבע כזה, או כובע בצבע כזה, או שאני מגדל שערות על הפנים או לא מגדל שערות על הפנים, ועל ידי זה אני נעשה עבדא דקודשא בריך הוא. כל זה כאשר בעצם העניין אני בכלל לא עבד, אני בכלל לא שמעתי על המלך, והמלך לא מלך עלי מפני שאין בינינו שום קשר.

ברגע שמבינים שמלכות זה לא עניין של עובדה שקיימת בעולם ומספיק שאני מכיר בעובדה הזו, אלא מלכות היא תוצר ותוצאה של קשר ושל רצון שהמלך יהיה מלך - ממילא רק מי שמוכן באמת לשאול את עצמו אם הוא רוצה את הקב"ה כמלך הוא זה שבונה את קומת המלכות. כל עוד אדם אינו מקבל את המלכות ברצון פירושו של דבר שעבורו המלך אינו מלך. זה כמו שיש בתוך מדינה מחוז אחד שלא מקבל על עצמו את המלוכה של המלך, באותו רגע המחוז יצא מן הממלכה. מן הצד הזה השאלה היא: מי מחזיק את מלכות שמיים בעולם? והתשובה היא: כמה יהודים שחפצים במלכותו. את כל האחרים הוא יכול לזון, לפרנס, להאכיל ועוד כל מיני דברים, הקב"ה הוא זה שמחיה אותם אבל הוא לא מלך עליהם. כל עוד יש יהודי אחד שאומר "ה' מלך" אזי השם הוא מלך וכשאין אף אחד שמקבל את המלכות אז אין מלכות.

מיהו עבד?

כתוב בסוף התורה "וימת שם משה עבד ה'. נראה מכאן שהתואר "עבד השם" הוא תואר חשוב מאין כמותו וזה קשור באותו עניין: כאשר מישהו מקבל על עצמו להיות עבד השם אז הוא גם עושה שהשם יהיה מלך ובמובן הזה הוא מעמיד את העולם. לכן, מה שנראה כביכול כמרידה במלכות, הקביעה שאין מלך בלא עם שאומרת כביכול שמלכותו של הקב"ה תלוייה בנו, הקביעה הזו היא לא עניין של מרידה במלכות אלא להיפך, היא בעצם ההתחלה של בניין המלכות מפני שמה שהיה קודם לא היה מלכות. ממילא כשאני בא לבן אדם ואני אומר לו: אתה יודע, אתה באמת הולך עם כיפה ויש לך זקן אבל זה עדיין לא עושה אותך עבד וממילא הקב"ה אינו מלך. זה נשמע בהתחלה כמו עניין של מרידה במלכות אבל האמת היא שמכאן בעצם מתחיל הבניין. רק אחרי שאני יודע לא כלום, רק אחרי שאני זורק את הסטטוס קוו הישן - רק אז אני מתחיל את העניין של המלוכה לאמיתותה.

קבלת עול מלכות שמיים תלויה

בהחלטה שלי ש"מלכותו קיבלו עליהם" ובלי זה אין קבלת עול מלכות שמיים. אם לא החלטתי החלטה כזו אז יכול להיות שבמקרה אני לא עושה שום דבר נגד המלך אבל זה לא מספיק בשביל להעמיד את המלוכה. לפעמים קורה שמישהו נולד בבית של יראי שמיים ואם אני אשאל: מדוע באמת שהוא לא ילך ויחפש חתיכת חזיר לאכול? התשובה הרבה פעמים תהיה כי זה לא טעים לו, כי הוא לא מכיר את זה אז הוא לא הולך לחפש את זה וממילא הוא לא אוכל את

השאלה היא: מי מחזיק את מלכות שמיים בעולם? וההשובה היא: כמה יהודים שחפצים במלכותו... כל עוד יש יהודי אחד שאומר "ה' מלך" אזי השם הוא מלך!

זה אבל באמת אין כאן שום עניין של קבלת עול. זה יכול להיות בעיה של אדם פרטי וזה יכול להיות בעיה של קבוצה שלמה או של עם שלם. כאשר כולם מתנהלים כמו שמתנהלים מכוח הרגל ושגרה. וממשיכים בדברים לא מפני שיש בזה איזשהו עניין אלא בגלל שאין להם כוח לזנוח הרגלים ישנים.

כתוב (מלאכי ג,יח): "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע ובין עובד אלוקים לאשר לא עבדו" ובספר התניא יש אריכות על הנקודה הזאת שאומרת שיכול להיות אדם שיהיה במהות רשע אלא שהוא אינטלקטואל והוא "מצונן מטבעו" במובן הזה שאין לו תאוות גדולות. תתארו לכם: יושב לו בן אדם כזה ולומד גמרא, זה מעניין אותו פחות או יותר, הוא יושב ולומד ולא עושה עבירות. איך נגדיר אדם כזה? לפי מה שכתוב בתניא האדם הזה לא בגדר של עובד ה', הוא בכלל לא הגיע לכל העניין של עבודת ה' משום שהוא בסך הכול ממשש את נטיות האישיות שלו בלי לבחור לקבל על עצמו את מלכותו של ה'. היה לי סבא שסיפר שאחד החסידים שלו ביקש שיקחו ממנו את היצר הרע וקיימו את הבקשה שלו, לקחו ממנו את היצר הרע ומאז הוא נהיה יבש כמו עץ - לא תורה, לא עבודה ולא יראת שמיים... אז קורה שלוקחים מאדם את היצר הרע ואז הוא באמת נהיה כמו בול עץ, לקחו את היצר הרע שלו וממילא לקחו גם את החיות שלו.

היצר הרע הגדול מכולם

כמו שאמרתי, כל הנקודה של מלכות לא עומדת על מצב סטטי, על מערכת

יחסים סטטית. אם אני יושב ולא עושה שום דבר נגד המלך זה עדיין לא אומר שאני מקבל עלי את המלך. אם אני לא עושה שום דבר רע מפני שאין לי שום סיבה מיוחדת לעשות משהו נגד הקב"ה - אז אני לא נחשב עבד המלך. יש מישהו שעושה מלחמה נגד מלכו של עולם או נגד מלך אחר אבל יש מישהו אחר שפשוט לא שייך לעניין המלוכה, הוא לא בוגד, הוא לא מורד במלכות, הוא פשוט לא קשור לעניין המלכות. אני למשל, כאזרח ישראלי, לא בוגד בקונסטיטוציה האמריקאית, אני פשוט לא שייך לעניין הזה, אני לא שייך אליהם והם לא שייכים אליי, אני לא חי תחת המלכות שלהם משום שלא קיבלתי עלי את השייכות אליהם.

קבלת מלכות שמיים מתחילה בזה שאני יודע שהמלכות צריכה להתחיל ממני. אני צריך לדעת שאני צריך לקבל עלי את מלכות ה'. זה אולי הדבר הכי מפחיד שקורה למישהו שמגיע להיות חסיד, אני לא מדבר על חסיד בגדר הזה שיש לו גארטל אלא על מישהו שמגיע לתמצית העניין, ותמצית העניין היא שאומרים לו: זה שאתה עושה העוויות כאלה וכאלה זה טוב בשביל השכנות שלך אבל לגבי מלכות שמיים - זה כבר תלוי במה שאתה מקבל על עצמך או לא מקבל על עצמך. זה דבר לגמרי אחר, זה כבר סדר אחר של עולם.

היה לי פעם חבר שהיה נוהג לספר על הטבח הסיני שהיה אצל משפחתו כשגרו בסין. הוא היה נוהג לספר את זה דווקא כשאנשים היו אוכלים... הוא היה מתאר איך שהטבח היה לוקח ג'וק היה אוכל אותו לאט לאט והוא היה מספר את כל הפרטים איך הוא היה מוריד רגל ועוד רגל ומוצץ אותו... אני לא חושב שלרוב האנשים יש איזה עניין כיבוש היצר שלא לאכול ככה ג'וקים... אני עוד לא ראיתי בדור הזה רשע גמור שעבר על האיסור של הזחת החושן מעל האפוד ואני בטוח שאין לו אפילו יצר הרע לעבירה הזו - אז מה? זה לא שייך אלי, אני לא עושה את הדברים האלה אבל זה לא הופך אותי במובן המהותי למישהו אחר, זה לא מעביר אותי לגדר של מישהו ששייך למלכות ה'.

יש דברים שבהם אני מקבל מלכות שמיים עליי וזה צריך להיות בדברים שיש לי בהם איזה עניין או שייכות. אם יש לי יצר הרע למשהו ואני כובש את רצוני - אני עושה איזה עניין של המלכה. האמת היא שיש הרבה יצרים רעים קטנים אבל היצר הרע הכי גדול הוא בדיוק בעניין הזה שאני לא רוצה לקבל עול מלכות שמיים. זה היצר הרע הכי גדול והוא יותר גדול מכל האחרים, משום שזה כמו שמגייסים אותי לאיזה צבא ואני צריך להיכנס ולקבל על עצמי את העול ואת השיעבוד ואת הסכנה ואת כל העניין הזה. אז יש בתוך השירות הצבאי הרבה דברים שאני באופן ספציפי לא ארצה לעשות ועל כל אחד יש לי יצר הרע פרטי, אבל היצר הרע הגדול הוא היצר שאני לא רוצה להיכנס בכלל להתחייבות הזו,

אני רוצה שיעזבו אותי במנוחה, שיתנו לי לשבת בשקט ושיעזבו אותי. יש אדם כזה שאולי שומר מצוות כל ימיו אבל הוא לא חייל, הוא אף פעם לא נכנס להתחייבות הזו. הוא לא עריק, הוא משתמט, הוא אף פעם לא נכנס מפני שהיצר הרע הכי גדול הוא שאני לא רוצה בכלל לקבל על עצמי את החובה הזו, מפני שברגע שאני מקבל, ברגע שאני אומר: זה החיים שלי, זה מה שאני צריך לעשות וזה מה שאני צריך למלא - מאותו רגע אין לי רגע אחד של מנוחה בעולם.

תראו, בן אדם יכול לעשות ומוכן לעשות את כל השטויות שבעולם, יותר קל ללכת ולטבול במקווה קרה מאשר לקבל עול מלכות שמיים, מפני שלטבול במקווה קרה זה נכנסתי ויצאתי ועכשיו חם לי, אבל לקבל עול מלכות שמיים זה לא עוזב אותי אחרי שתי דקות וזה לא נותן לי מנוחה. וזו האמת, שמי שלא קיבל על עצמו הוא לא עבד והוא לא עבד המלך. ובשביל להיות עבד המלך אני צריך להבין מה נקרא לא להיות עבד המלך וזה לכאורה עזות פנים. מספרים על חסידי אדמו"ר הזקן שספרו שקודם שבאו אל אדמו"ר הזקן הם חשבו שהם צדיקים ואחר כך, אחרי שלמדו את התניא הם אמרו: הלוואי שנהיה בינונים... זה אותו עניין, בא מישהו והוא מרגיש שהוא מאה אחוז, מה חסר לו בעולם, ואחר כך מתברר לו שיכול להיות שהוא עוד לא הגיע להתחלת העבודה. מדוע, מפני שהוא חשב שעצם השייכות שלו למסגרת ההלכתית והדתית יוצרת אוטומטית קשר, ומה שהוא למד אצל הרבי הוא: אין קשר אוטומטי כזה, אלא צריך להיכנס לתוך זה וצריך לעשות את זה בעצמך וצריך לעשות את זה מרצונך שלך. זו המהפכה הגדולה וזה הענין הגדול של החסידות.

פדה בשלום נפשי

כשאדמו"ר הזקן השתחרר הוא אמר את הפסוק "פדה בשלום נפשי" ובאמת היה כאן פדיון גדול, פדיון למטה ופדיון גם למעלה. המשפט למטה והמשפט למעלה עמדו שניהם על אותה נקודה של קבלת העול, והפדיון היה קשור באיזו הבנה חדשה של מה היא המלכות, הבנה שבעצמה יוצרת את המלכות מחדש. ומי שרוצה שגם נפשו שלו תהיה בבחינה של פדה בשלום נפשי צריך להגיע בעצמו להבנה הזו וליצירה הזו של המלכות, ובדרך הוא צריך לעקור כל מיני דברים אחרים וכל מיני הנחות אחרות. מה שבהתחלה נראה היה כל כך קל: אני אעשה כך וכך תנועות ואני אצא ידי חובה, אני אעשה כך וכך העוויות ואני אצא ידי חובה. פתאום מתברר שזה עניין לגמרי אחר, פתאום אני מבין שעוד לא התחלתי לצעוד. זה העניין של חסידות וזה גם העניין של י"ט כסלו שאמרו עליו שהוא ראש השנה לחסידות. בראש השנה צריכים לקבל את המלכות בקבלה פנימית ובשביל לעשות קבלה פנימית צריך לעבוד קשה.

לחיים!

שלהבת החסידות

מתוך המאמר "על היעוד החינוכי הדתי", רשפים, אדר א' תשי"ז

...עד כאן דובר על נקודת מבט אחת ביהדות, נקודת המבט של מסגרת חיצונית-פוליטית. יש עתה לסקור את נקודת המבט של האידיאה של היהדות. את היהדות שומרת אמנם מסגרתה החיצונית, אולם היהדות חייבת ליצור לא רק מסגרת, היא אף צריכה להכניס את התוכן האידיאי שלה בתוכה. עסקני המפלגות מקימים מוסדות חינוך, אולם יש לעצב את הדמות הרוחנית של החינוך הזה. אין זה מספיק לבנות בניני פאר למוסדות דתיים, יש גם לנטוע נטעים חינוכיים שיצמחו על קרקע המציאות, יפרחו ויעשו פירות. היהדות אינה יכולה רק להתבצר על "מבצר התורה", אלא גם להצמית, כי "עץ חיים היא למחזיקים בה". היהדות חייבת לפלס לה דרך במציאות הישראלית בכוח האידיאה הכבירה שבתוכה, ולא רק בכוח פוליטי. חייב לקום תוכן אידיאי-חינוכי בתוך היהדות אשר אש ההתלהבות שיצית תבער לא רק בין היהודים הדתיים, אלא גם תצא ותקיף את כל שדרות העם.

בשעה שמדובר על שמירת הקיום החומרי, הרי תפקידן וחובתן של המפלגות הדתיות היא לעשות הכל בנידון זה. אולם בשעה שהמדובר הוא בהתרחבות, שגשוג ופריחת היהדות, זאת אי-אפשר להשיג על-ידי פעולות מסגרתיות, אלא רק על-ידי פעולות אידיאיות. דבר זה אינו ביכולתן ואף אינו מתפקידן של המפלגות הדתיות. היהדות תצמח ותפרח ותכבוש את העם כולו לא בכוח פוליטיקה איזושהי, אלא בכוח חינוך אידיאי טהור.

חלק גדול מעבודת הקודש של החינוך הטהור ושל החלק הפנימי-נפשי ממלאות הישיבות למיניהן. התורה שהיא היא התוכן הפנימי של היהדות בכללה, הינה גם הכוח היחידי שבעזרתו יכולה היהדות להתפתח לעומק ולרוחב. ואמנם, לימוד התורה, ידיעת התורה ואווירה של תורה הינם התפקידים של הישיבות - אשר כל הגורמים הדתיים משתדלים כיום בהקמתן והחזקתן. אולם גם הישיבות אינן פותרות את כל הבעיה כולה. הישיבה היא לא רק תוכן מסוים, אלא גם מסגרת חיצונית. וחסרונותיה של הישיבה שאינם מאפשרים לה לפתור את כל בעיות הדור הם רק במסגרת זו - מסגרת הכרחית אמנם, אולם בעלת חסרונות מסויימים. מסגרת הלימוד

בישיבה מגבילה את הלימוד בה לגילאים מסויימים (כי אין הכל יכולים שתהא תורתם אומנותם), ואף לאורח חיים מסוים שאין הכל יכולים לחיותו. אולם החיים בכללם מנותקים מחיי התורה שבישיבה, ואין עצם הלימוד והחינוך בישיבה מספיקים למלא את החיים הגשמיים והחומריים כולם בתוכן דתי. וכל עוד קיימים בחייו של אדם שטחים ריקים שאין היהדות שולטת בהם, הרי לא נפתרו עדיין בעיותיו הרוחניות במלואן. כל עוד אין חייו חיי יהדות שלמים, עדיין אין המאור שביהדות יכול לזרוח בחוץ - כי עדיין לא מילא את האדם עצמו.

התפקיד הדתי-הפנימי במלואו הוא חיים דתיים "בשכבך ובקומך ובלכתך בדרך" - ולא רק בזמני קריאת שמע, אלא ממש כפשט הכתוב: חיי יהדות שלמים בכל שעות היום, בכל העיסוקים, מהילדות המוקדמת עד לזקנה מופלגת, לאנשים ולנשים, ליודעי תורה ולחסרי ידיעות - לכל העם ולכל אדם.

לשם כך, לשם החייאת היהדות, לשם התכנסות הכוחות החינוכיים-דתיים, לשם ליבוי הניצוצות האידאיים המנצנצים ביהדות והפיכתם לשלהבת רבת עוצמה שתאיר ותחמם את העם כולו ותביאהו אל הגאולה השלימה, לשם ביצוען - במחשבה ובמעשה - של המטרות הללו, קמה התנועה החסידית החדשה.

* * *

תנועה זו שמה לעצמה מטרה לבנות את היהדות על ידי חינוך. פירושו של דבר הוא לבוא אל הפרט בדרך שכנוע הגיוני ורגשי, ולעורר בו את הרצון לידבק באידיאה מתוך דחף נפשי פנימי. האידיאל של תנועה זו מעצם מהותו, חפץ למצוא לבבות בוערים לעבודת ה' פנימית. אין הוא חפץ בגופם של האנשים, ובגודל כמותי בעלמא, ואין הוא רוצה בכוח-אדם שיפרנס את צרכיו המסגרתיים.

ראשית מבחנו של החבר בהיכנסו לתנועה זו הוא מבחן הרצינות ביחסו לרעיון זה, כיצד מתערה הוא בתוך ההווי הדתי-חסידי הנוצר במסגרת זו. הדרישה היא שימצא בתנועה זו את נקודת המוקד של נפשו, של חייו.

ומאחר שמטרת התנועה הינה מטרה חינוכית, אף פעולתה היא חינוכית. הסברה חינוכית טהורה של האידיאל בכתב ובעל פה מחד גיסא, והתרכזות מרכזים רוחניים השואפים לחיות חיים שלמים ברוח האידיאה החסידית, מאידך. הפעולות מתרכזות בעיקר בלימוד ובהעמקה ברעיונות דתיים-חסידיים, ובהתוועדויות חסידיות בהן מתגבשת דמותם של החיים הדתיים בעתיד. יצירת דמות רוחנית בעלת שיטת-חיים דתית ואורח-חיים דתי, כולל ומושלם שיכלול את כל חייו - זוהי המטרה הנכספת של פעולות אלו.

הבעיות המסגרתיות של היהדות יכולות לקבל אף הלאה את טיפולן במסגרות

הפוליטיות הקיימות, וחברי התנועה החסידית יהיו רשאים להשתייך לכל מסגרת פוליטית, אם ירצו בכך. בתור פרטים, ישתדלו חברים אלה, בתוקף רמתם המוסרית והדתית, לתקן את הפגמים המצויים במפלגות כשם שיעשו זאת בתוך יתר החוגים בתוכם הם מצויים. התנועה תיתן לחבר את האפשרות המלאה לקיים את הפסוק "בכל דרכיך דעהו", אף בדרכי המפלגות הפוליטיות.

אולם עם היות התנועה בעלת סובלנות לדעות פוליטיות בתחומים הפוליטיים, הרי היא תשמור על טהרת מסגרתה החינוכית ללא פשרות וסייגים, ותפעיל התנגדות חריפה ביותר נגד כוונות השתלטות או אף רמזים לכך, מצד כוחות פוליטיים.

אם כי החבר יהיה רשאי להשתייך למסגרת אחרת, הרי הדרישה הברורה והנמרצת ממנו תהיה לראות את הפעולות במסגרות הללו טפלות לפעולותיו במסגרת התנועה.

התנועה החסידית, בהיותה תנועה חינוכית כלל-דתית וכלל-לאומית, אינה שואפת להכניס בעם עוד פלג אשר יגביר את הפירוד או ילבה מחלוקות כלשהן. עם שמירת ייחודה החינוכי, תשאף למצוא בכל לב יהודי באשר הוא, את אהבתו הפרטית לערכי היהדות, ולצרפה אל האהבה הכללית והאחווה הכללית של העם לייעודו העליון של "יעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם".

אחוז באלוקות

התפרסם בשם 'מעשה המצוות',
רשפים טבת תשי"ח

מעשה וכוונה

מאז ומתמיד הבדילו בכל המצוות בין שני חלקים יסודיים: תוך המצוות - שהוא חלקן הפנימי-נפשי, ומעשה המצוות - שהוא הביטוי המעשי-חיצוני שלהן.

בחסידות דנים רבות, בשאלות היחס שבין מעשה המצווה לבין כוונתה, בין פנימיותה לבין ביצועה בפועל, בהשוואה בין ערכו של מעשה לערכה של המחשבה ובמציאת הקשרים, היחסים וההבדלים.

בכלל, כל עניינה של החסידות (שבכל הדורות, כי בחינת החסידות היא יחס קבוע לעומת ההלכה ודרך ההלכה שבכל דור) היה בהדגשת ערך הפנימיות, בהבהרת התוך והחשיבות של כוונת המצוות, וברצון העז למצוא ולגלות את הפנימיות שבכל מעשה חיצוני.

אולם, בחסידות הבחינו בצורך בהגדרת היחסים בין מעשה וכוונה ובמציאת הגבולות וההנחיות הן בשטח המעשה והן בשטח הכוונה.

אם "מצוה בלא כוונה כגוף בלי נשמה", הרי כוונה בלי מעשה היא רוח ערטילאית, דמיון בלא ממשות.

גדול המעשה, וגדולה הכוונה, מה מהם עדיף? עד היכן מגעת העדיפות? - בעיה זו נידונת במאמר יסודי ומזהיר בספר "ליקוטי תורה" לר' שניאור זלמן מלאדי, במאמר "לוויתן", הוא מעמיד זה כנגד זה את המעשה והמחשבה-כוונה, ודן בדברים לא רק מבחינה פסיכולוגית אלא גם מבחינה קוסמית, ביחס שיש בין המחשבה ככוח עילאי וערטילאי, לבין המעשה המוחשי. היחס שבין מעשה ומחשבה מגיע שם לשיאו הקוסמי, בתוך המאבק רב המשמעות המיסטית-סמלית של מלחמת הלוויתן ושור הבר.

והמסקנה היא, שלעולם נשאר הדבר שקול: אין מעשה בלא כוונה ואין כוונה בלא מעשה.

זלזול במעשה המצוות

בלי שייכות, כמובן, לאותו יחס בעייתי של החסידות לקשרים בין מעשה וכוונה, הרי עצם היחס והבעיות בו, הינן שרירות וקיימות בזמננו. אמנם, כיום אין תופסים את הבעיות מתוך אותה עמקות, מתוך הרצון להגיע אל שורשי הדברים, שהיה קיים בחסידות, אולם מסיקים

מסקנות מעשיות בקלות רבה הרבה יותר. מה שהיה עבור קדמונינו בעיית נצח שאין לפתרה, נעשה בזמננו שאלה קלה הנפתרת במהרה – אם בכלל היא נשאלת.

בימינו ברוב החוגים הדתיים בארץ (וכאן אין כל הבדל, אם אמנם קרויים חוגים אלה "דתיים" על פי ההגדרה המקובלת, או לא), יש פתרון קבוע ליחס זה, והוא – העמדת הכוונה מעל למעשה וכתוצאה מכך: הזלזול במעשה המצוות.

כמובן, שהעדפת הכוונה על המעשה אינה זהה וחד-צורנית בכל מקום. צורותיה ודרגותיה של העדפה זו משתנות בהתאם לזמן, למקום ולאנשים הנוגעים בדבר. העדפה זו שאמנם היא מתגלה בכל תוקפה באנשים בעלי רגש דתי, ושאינם מסורתיים, אינה מיוחדת אך להם, וצורות והבנות מסוימות שלה מצויות בכל מקום.

העדפה זו של הכוונה, והזלזול במעשה, הבא כתוצאה ממנה, מתגלה בצורה הברורה והמפורשת ביותר בהמון העם. "אני דתי בלב" - הוא משפט נפוץ למדי האופייני לכוונה זו, וכמו כן: "העיקר שהכוונה שלי טובה" - שוב ביטוי נפוץ של אדם המתנצל או מסביר את אי שמירת המצוות על-ידו.

אולם, גם באנשים דתיים מדרגה גבוהה יותר, מצויה הכרה זו בגילוי הלב, או בתור הנחה קבועה ופנימית. אפילו אדם, המקיים את המצוות, מרגיש מדי פעם כאילו המעשים הנם, לכל היותר, רק ביטוי לכוונות הטובות שלו, ולעתים קרובות סבור הוא, שהמעשה עצמו אינו אלא הפרעה לריכוז הפנימי והאמיתי, בתוך עיקר המצווה (לדעתו) - הכוונה שבה.

אדם כזה מבין שתפילה, הרגשה של אהבת ה' או יראה ממנו, הרגשה של דבקות הינן עבודת ה' באמת, ואילו מעשה חיצוני אינו אלא, לכל היותר, "סמל", ביטוי ריק במידה רבה מכל תוכן דתי.

מי שאינו מסורתי, נוהג להסיק מסקנות מעשיות מהנחות אלו. אדם מסורתי מקיים אמנם את המצוות, אך סבור בפנימיות לבו שבלעדיהן היה הכל ברור ויפה יותר.

אם אמנם מוצא אדם כזה ערך במצוות, הרי רק בתור סמלים לכוונתן הפנימית, בתור מכשירים להערת ההתלהבות או בתור קניין לאומי שקשה לוותר עליו.

הזלזול במעשה והתפיסה הדתית

ברור, שהעמדת הכוונה למעלה מן המעשה, אינה הנחת יסוד טבעית. ראינו כבר משהו מגילויי הבעיה הזו בחסידות, ואין כל סיבה לשער שהבעיה נפתרה פתאום עבור אנשי זמננו.

אם בכל זאת קיים היחס הקבוע, הכללי כמעט, של העדפת הכוונה, הרי

סיבת הדבר נעוצה בהבנה הכללית של הדברים. כלומר: ההרגשה שכוונה, תפילה, התלהבות ודבקות שייכות מצד עצמן לדת, ואילו מעשים חיצוניים, קיום המצוות וכדומה הנם רק כעין אמצעי עזר, בנויה על הבנה מסוימת במהות הדת עצמה בכלל.

רק מתוך הבנה מוקדמת מסוימת של תפיסת הדת, יכולים להגיע למסקנה הכללית של העדפת הכוונה דווקא במעשה הדתי.

ברור שהתפיסה הדתית של בני דורנו, היינו הצורה והתוכן שבהם הם מבינים את המושג "דת", שונים בהרבה ממושגי דורות קודמים, ועם השינוי בתפיסה הכללית באים גם השינויים המשניים, כמו במקרה שלנו, ביחס שבין הכוונה והמעשה. מובן, ששינויים אלה אינם חלים דווקא בשטח מצומצם אחד, אלא הם נוגעים בשטחים רבים וסיבות רבות ושונות גרמו להם. אולם, במקרה שלנו צריכים אנו, לשם הבנה מדוקדקת יותר בתפיסה הדתית של בני הדור וביחסה לבעייתנו הראשית, להיכנס רק לאחד מהשורשים האופייניים לתפיסה הדתית של ימינו.

משמעה של תפיסה דתית, היא במובן הרחב והיסודי: תפיסת היחס שבין ה' והאדם, וביתר הרחבה, בתוכם של שלושה דברים עיקריים: בהבנת האדם, בראיית היחס בינו לבין ה' ובתפיסת מהות ה'. השינויים שחלו במשך הזמנים בתפיסה הדתית, נגעו בלי ספק בכל שלושת נקודות היסוד, והשינוי בכל אחד מהם גרר שינויים מתאימים ומקבילים בכלל התפיסה הדתית.

השינויים העיקריים החלים בתפיסה הדתית, הנם כמובן שאלת היחס בין ה' והאדם, שהרי דבר זה, הוא הוא עיקרה של הדת. כל שינוי בהבנה על מהות האדם גורם לשינויים בעוצמה ובטיב הקשר שלו עם ה'; ככל שההערכה לאדם גדלה, ככל שרואים בו יותר ויותר את תכלית השלמות, כן קטנה והולכת הרגשת התלות בה'. בדרך כלל (על פי התפיסה המקובלת לפחות) אפשר לומר בכלל: ככל שהאדם גדל כן ה' קטן, כלומר - ככל שמעריכים יותר את האדם, הרי מביא דבר זה טבעית להעריך פחות את ה'.

וכשם שהשינויים בהערכת האדם משפיעים על איכותה ועוצמתה של הדת, הרי על תכניה המהותיים משפיעה ההבנה של מהות ה'.

אם הדת פירושה עשיית רצון ה', הרי הבנת רצון זה היא היוצרת את התוכן הדתי, את הדברים שאנו עושים לרצונו של ה'. ומשום כך כל השינויים החלים במהות הדת – כמו השינוי שעסקנו בו של הערכת הכוונה והמעשה – מקורם בשינוי בתפיסת האלוקות.

כיצד תופסים את מהות האלוקות?

נמצאנו, אפוא, למדים, כי השינוי בהבנה

מהות האלוקות, הוא הגורם לשינוי בהערכת המצווה וכוונתה. עלינו, איפוא, לבדוק מה היא אותה הבנה חדשה באלוקות, מה טיבה ומה ערכה.

לכאורה נושא זה, הוא קשה ביותר; העיון במהות ה' הינו לא רק נדיר מאד אלא גם מסובך ומפותל. רק מעטים הם החודרים לתוך הסבך העצום של הבעיות הללו – לתוך המעבה העצום של התיאולוגיה (שבכלל ירדה מגדולתה בדורות האחרונים).

למראית עין, אם כן, אין זה אפשרי כלל לעסוק בנושא זה, השייך אך ליחידי סגולה ושהוא מעניינם של אנשים מועטים ביותר.

אולם עלינו להבין את הדברים בצורה שונה; איננו צריכים כעת לחתור בתוך הפילוסופיה הקשה, לנתח ולהגדיר את המושג. מה שנצטרך לעשות יהיה לבדוק לאיזה סוג דברים שייכת אותה תמונה מצויה של ה', שרוב האנשים הדתיים מחזיקים בה.

ובכן, נעמיד לפנינו דברים אחדים מסוגים שונים ונבקש מאדם דתי בימינו לומר, כיצד יש לשייך ולסווג אותם. נציג רשימה של שבעה מושגים: שולחן, אבן, ציפור, אלוקים, רעיון, אידיאל, חלום. לאיזה מן הדברים משייך האדם הדתי את מושגו על האלוקים? האם ישייך אותו לשלושת הדברים הראשונים או שלושת האחרונים?

הבחירה הזו, ושיוכו של ה' לאחת הקבוצות הללו, קובעת בעצם מה היא הבנתו של אותו אדם במהות האלוקות, או לפחות מה הוא מבין ומרגיש כשהוא חושב או מדבר על האלוקות.

ובכן, אם נטרח לערוך את המשאל הקצר והפשוט הזה, ודאי שברוב רובם של המקרים נקבל תשובה אחידה. כמעט כל אדם יסבור שמושג האלוקות קרוב הרבה יותר לדברים הרוחניים; לאידיאל, לרעיון, לחלום, מאשר לדוגמאותיהם של דברים גשמיים.

ולכאורה, נראה שאכן מוצדקת הראיה באופן הזה, שהרי מבחינה מהותית ודאי שאין ה' דומה אף במקצת לאותם דברים גשמיים ומוגבלים, לשולחן המלאכותי או לאבן הדוממת, או אף לצפור מעופפת. ומאידך – יש בכל זאת דמיון מסוים מצד העדר הגבול הממשי, בין ה' לבין הדברים הרוחניים. טבעי איפוא שאנשים, גם אם אין להם ידיעות מרובות בעניין הבנת "אין לו גוף ודמות הגוף" – מבינים ומרגישים שה' אינו שייך כלל לסוג הדברים הגשמיים והמוגבלים.

חלוקה זו, וסיווג זה, מתבררים, איפוא, כדברים טבעיים וחסרי משמעות נפשית מיוחדת, אולם אם אך נעמיק בהם במקצת, תשתנה התמונה מעיקרה. נראה שחלוקה זו הטבעית והמובנת מאליה, מכילה בתוכה תפיסה ברורה, שאינה הכרחית וטבעית, ולא עוד אלא שהיא מהווה גורם שלילי בכל דרכו של האדם ויחסו אל ה'.

האמונה במושג ערטילאי

ראינו שאם ניתן לאדם לבחור, אם לשייך את האלוקות אל הדברים הגשמיים או הרוחניים, הרי בדרך כלל תהיה התשובה קבועה וחד משמעית - ה' שייך אל הרוחניים. כמו כן אפשר לראות שיש להשקפה כזו על מה שתסמוך - לפחות עבור האדם סתם שאינו נכנס בעיונים מופשטים ורחוקים, אלא תופס דברים כפשטותם.

אולם, יחד עם הצד הטבעי-הנכון בהשקפה זו, הריהי מבטאה בתוכה גם צד אחר ושונה של הדברים. לכאורה משייך האדם את ה' אל אותם הדברים הרוחניים מתוך הרגשת הדמיון במהותם, אך לאמיתו של דבר, מקשרים את הדברים גם מבחינת ממשותם. האבן או השולחן, הנם - והם מבטאים לגבי האדם הרגיל - לא רק דברים גשמיים וגשמיות, האבן והשולחן מבטאים גם דבר חשוב יותר: את הממשות.

האבן או הציפור או העץ הצומח הנם דברים ממשיים, דברים שאין לאדם כל ספק בדבר מציאותם, דברים שקיומם הוא בעיניו עובדה הנעלית מכל צורך להוכחה (אין זה משנה אם אדם מנסה להתפלסף ולהזדקק לצורך כזה, שכן הצורך הפילוסופי עדיין אינו צורך נפשי וטבעי). מציאותם של הדברים הגשמיים היא ממשות, היא מוחשית וחיה, אין הוא צריך להאמין בה - הוא חש אותה, הוא חי אותה, הם בעבורו - המציאות.

ולעומת זאת הדברים הרוחניים, החלום האידיאל, הרעיון, הנם דברים רוחניים - ובלתי ממשיים. אף אם האדם מניח שהם קיימים, הרי הקיום שהוא מייחס להם, אינו קיום ריאלי, אין הם קיימים כפי שהוא קיים, כפי שקיימים דברים ממשיים בעולם. לאחר הכל הריהם רק חלום - צל עובר חסר ממש. מציאותם של הרוחניים היא עבור אדם-סתם מציאות של צל, דבר שאיננו קיים.

מתוך כך יכולים אנו להבין את כל עומקה של המשמעות באותו סיווג פשוט של האלוקות בין הדברים הרוחניים. אין זו סתם הערכה ביחס למהות, זו היא בד בבד גם הערכה בדבר המציאות, בדבר מוחשיות הקיום, בדבר הרגשת אמיתותו.

ועל כן, יחוסו של ה' אל הדברים הרוחניים, משמעו גם הבנת מהותו כמהות חסרת כל ממשות, כמשהו שאין בו כל דבר מוחשי, מהות ערטילאית בלא קיום. ה' על פי התפיסה הזו - אף הוא מעין דבר רוחני, אחד מן הדברים הרבים שאינם גוף, ומשום כך מפוקפקים במציאותם. אדם זה, תופס אפוא את מהות האלוקות כרעיון מופשט, כאידיאה בלתי מוגשמת וכחלום במציאות - ספק אמיתי ספק לא.

האלוקים של האדם מן הסוג הזה, הוא צל שאין לו קיום, הנסמך על נפשותיהם של המאמינים המסופקים בממשות קיומו; איזו אלוקות פסיכולוגית חווייתית. ומאחר שכך תופסים את מהות ה', הרי טבעי הוא מאד שהמסקנות המעשיות לא תאחרנה לבוא. הרי מוזר הוא לעשות

מעשים ממש, מעשיים, גופניים, מוחשיים עבור ה' שהוא להבנה זו אך צל חיוור של האדם.

ה' שייך לממלכת החלומות וראוי הוא - לשיטה זו - שיעבדוהו בחלומות, ברעיונות, בדברים חסרי ממשות. אם אדם מתפלל, הריהו מתקשר קשר פסיכולוגי עם האלוקות; אם הוא **חושב** על הדבקות, אם הוא מהרהר בעבודת ה'. אולם, מה לאלוקות הפסיכולוגית חסרת הקיום, ולמעשים של ממש. מה קשר יש בין הקדוש ברוך הוא החסר כל ממש, ובין דברים מוחשיים שצריך לעשותם בגוף ובמוחשיות?

לא מובן ולא טבעי נראה לאותם אנשים שהמעשה עצמו יהיה בו ערך דתי; דבר זה הוא עבורם כאילו קשרו בקשר בלתי טבעי מעשה גשמי-ממשי עם מושג מופשט – קשר המעורר רק הרגשה של צרימה וחוסר התאמה.

ועל כן רואים אנשים אלה כראוי ומתאים שאת אלוקי החלומות חסר הממשות יעבדו בדברים שאין בהם ממש, עבודת צללים לצל.

משהו על תפיסת האלוקות בחסידות

אדם הלומד משהו בספרי החסידות, הרי בין הדברים הראשונים בהם הוא נתקל, מצוי מאד שיפגוש בהגדרות אופייניות - הנראות מוזרות מאד - בתפיסת האלוקות. התפיסה או ההבנה שיש לה' איזושהי שייכות עם השטח הרוחני, נדחית בחסידות בחריפות בלתי רגילה. בתוקף רב משתדלת החסידות לעקור את ההנחה שיש לה' משהו עם הרוחניות. בהבלטה ובהדגשה יתירה אומרת החסידות: כשם שה' רחוק מן הגשמיות ונעלה ממנה לאין קץ, כך ממש הוא רחוק מן הרוחניות, ואפילו הרוחניות העילאית ביותר. ממש כשם שיש חילול ה' אם מייחסים לה' תכונות גשמיות אפילו בדרך הערצה, כך יש חילול שמו אם מייחסים לו תכונות רוחניות נעלות. לייחס לו חכמה עליונה, הרי זה ממש כמו לייחס לו ידיים ורגליים - רק הגשמה בלבד.

והשאלה המתעוררת מיד: אם אין ה' לא גשם ואף לא רוח, מהו איפוא בעצם? והתשובה לשאלה זו מצויה אף היא - אין כל יכולת באדם לנסות ולהשיג משהו במהותו של ה', וחילול כבודו הוא לייחס אותו לאיזה שהוא נברא.

הדבר **היחידי** שאנו **יכולים** להשיג במציאות, הריהו עצם הווייתו. תפיסת האלוקות של החסידות, אינה בייחוס תכונות שונות למציאותו, אלא בהרגשת מציאותו כממשות, בהבהרה שה' הוא המציאות, בהדגשה שאין מציאות מחוץ למציאותו, בגילוי שהוא הוא הממשות.

כל הדברים הללו הנראים לכאורה רחוקים וזרים לאדם סתם, ייעשו קרובים אלינו במידה רבה, אם נפנה אותם לאותה תפיסה נפוצה ומקובלת

שהסברנו מקודם - תפיסת מהות האלוקות כאחד הדברים הרוחניים. את ההשקפה החיוורת הזו דוחה החסידות, את התפיסה חסרת החיים וחסרת האמונה הממשית, משתדלת היא לעקור, ולנטוע במקומה את האמונה בה' - במציאות הנעלה על הכל. ומתוך התפיסה המיוחדת הזו, יכולים אנו להבין בהבנה נאותה את הבעיה של העדפת הכוונה או המעשה.

אם מאמין אדם ברוחניותו של ה', הריהו מניח ממילא שיש צורך לעובדו באופנים רוחניים, ואם רואה הוא את האלוקות כעין צל חסר ממשות ודאי שאינו יכול לשייך אליו את הצורך בפעולות מעשיות וגשמיות.

אולם, כאשר יודע אדם שה' הינו "אין סוף" הרי אין להבדל בין גשם ורוח כל משמעות לגביו.

אם כן פעולתו הרוחנית של האדם ולו גם תהיה נעלה ומזוככת, לא תהיה בהכרח ביטוי של הרצון האלוקי יותר מן הפעולה הגשמית המוחשית ביותר. כי ה' הנעלה משניהם ואשר שניהם לגביו הם אותו דבר ממש, הנו קרוב לגשמיות בדיוק כמו לרוחניות, ומצווה ממשית וגשמית אשר האדם עושה שייכת לגביו לא פחות מן המצווה הרוחנית והפנימית.

הדברים הללו אמורים לגבי הבחינה העיונית של ההשקפה הזו. מהו הצד האנושי שלה? דהיינו, מהי התמונה הרוחנית המצטיירת בנפשו של האדם המאמין שה' נעלה מן הרוחניות כמו מן הגשמיות, ומצוי ברוחניות כמו בגשמיות? הווה אומר: תחושת **ממשותו** של הקב"ה בכל תפנית, בכל רגע מרגעי חייו, התחושה ש"איהו ממלא כל עלמין, וסובב כל עלמין" (הוא הממלא את כל העולמות והנעלה מהם), כי אותו דבר מנושא ומרומם כל כך עד שהוא מסוגל להופיע בכל תחושה ממשית מורגשת, כמו באידיאה רוחנית דקה. אם כן במעשה המצווה הממשי, בהנחת רצועות התפילין הגשמיות רואה הוא את קיום הרצון העליון כמו באידיאה הרוחנית של "ואהבת את ה' אלקיך". יהודי זה מרגיש שהוא אחוז באלוקות כל ימיו, הן בגשמיות והן ברוחניות.

לעתים אפשר על ידי תנועה גשמית של היד, לרמז ולהסביר יותר מאשר בהסברות הדקות והשכליות ביותר.

(ר' שניאור זלמן מלאדי)

אמרות חסידיות

לקט אמרות חסידיות שנאספו ועברו עיבוד על ידי הרב, והתפרסמו לאורך השנים בגיליונות 'רשפים'. חלק מהאמרות פורסמו ללא הקשר, וחלק הובאו בסופו של מאמר אליו היו קשורות, אבל עומדות גם לעצמן.

"המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר 'מה נאה אילן זה, מה נאה ניר זה', מעלה עליו הכתוב כאילו התחייב בנפשו". פירש הבעש"ט: המהלך בדרך ושונה ומפסיק, היינו שההסתכלות בטבע היא בעיניו הפסקת הלימוד ולא חלק של התורה - הרי זה מתחייב בנפשו.

~

"חטא - אלופו של עולם מוצנע בו". (ר' ישראל בעש"ט)

~

"שכר מצווה בהאי עלמא ליכא" - פירוש: שאין בכל העולם כולו כדי שכר מצווה אחת. (ר' משה לייב מסאסוב)

~

מהכל צועק כבוד ה' יתברך, אפילו מסיפורי הגויים. (ר' נחמן מברסלב)

~

"אל נא אחי תרעו": נא הוא צלוי למחצה, וכאן הפירוש: "אל נא אחי" אל תהיו חצאי אחים. (ר' שמחה בונים מפשיסחא)

~

סוסים הולכים באמצע. (הרבי מקוצק)

~

חיילי המהפכה

רצוני בעשרים וחמישה חסידים שיחגרו אבנטי קש, יחבשו כרוב לראשם ויעמדו על הגגות ויצעקו: לה' הארץ ומלואה! (רבי מנחם מנדל מקוצק)

~

דביקות במטרה

"היודעים אתם מה אני רוצה? רצוני שאף אם השמים ישפילו עצמם עד לארץ, והארץ תיבקע למטה, לא יסור האדם ממטרתו". (ר' מנחם מנדל מקוצק)

~

עול מלכות שמים

"מקווה ישראל ה' מושיעו בעת צרה" - כמו שבמקווה, אם שערה אחת מבצבצת החוצה, לא עלתה לו הטבילה, כך בקבלת עול מלכות שמים אם משהו מבצבץ החוצה אין זו קבלת עול. (הרבי מקוצק)

והיה עקב תשמעון

הלא הסוף (עקב) יהיה שתשמעו, ומדוע אתם מתעקשים כעת? (ר' מנחם מנדל מקוצק)

"הבוחר בשירי זמרה", שירי הוא מלשון שיריים, היינו ה' בוחר לא בתפילה בלבד, אלא בעיקר במה שנשאר אחריה. (ר' מנחם מנדל מקוצק)

משל ונמשל

כל הדברים שבעולם עם כל המידות שיש בכל הדברים הגשמיים והנבראים הם רק משל להבין מהם את הנמשל שהוא בחינת אלוקות שבדברים. (ר' נחום מצ'רנוביל)

קטנות וגדולה

אמר אחד הרביים לרבי מקוצק: גדול אני כל כך, עד שמגיע אני לרקיע השביעי! ואני קטן כל כך, נענה ר' מנדל, עד שמורידים אלי את כל הרקיעים.

"אני ה' לא שניתי ואתם ישראל לא כליתם" הנביא מתמה ואומר: הרי אני ה' לא השתניתי, מדוע זה אתם בני ישראל לא כליתם, לא הייתה לכם כלות הנפש? (רשנ"ז מלאדי בספר "ליקוטי תורה")

"אינני רוצה בגן עדן שלך, אינני רוצה בעולם הבא שלך, רק בך אלוקים אחפץ". (ר' שניאור זלמן מלאדי)

"אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" השלב הראשון בקירוב הבריות לתורה הוא לאהוב אותם". (ר' שניאור זלמן מלאדי)

"מהו חסיד?" שאל הרבי מקוצק, וענה: "זה השואל לפני שהוא עושה איזה שהוא דבר על שום מה אני עושה זאת?".

"חור קטן בגוף יוצר חור גדול נשמה". (המגיד ממזריטש)

"ואברהם זקן בא בימים" - אברהם בא

לה' עם כל ימי חייו. (הרבי מקוצק)

"כל יום יוצאת בת קול מהר חורב וקוראה: שובו בנים שובבים" ושאל הבעש"ט: מה תועלת בבת קול שאין איש שומע אותה? וענה שאותם הרהורי תשובה שעולים בליבו של אדם בכל עת מבלי שידע את מקורם באים מאותה בת קול.

שח ר' לוי יצחק מברדיצ'ב: פעם נוכחתי שאין בני עירי נשמעים לי, כשחקרתי בדבר ראיתי שאף בני ביתי אינם מכבדים אותי, חקרתי עוד ונוכחתי שהסיבה לזה היא שאני עצמי איני מתנהג כהוגן. מאז השתדלתי לתקן את עצמי וממילא החלו בני ביתי להישמע לי ואחר כך כל העיר כולה.

כשיש שלום בלי שתהיה עמו אמת, הרי גם השלום הוא שלום של שקר (ר' מנחם מנדל מקוצק)

"דע מה למעלה ממך" - דע מה דורשים למעלה - ממך (ר' צדוק הכהן)

"כשם שפרצופיהם אינם שווים כך דעותיהן אינן שוות" - ואמר ר' מנחם מנדל מקוצק: כשם שהעובדה שפרצופו של אדם אחר שונה מפרצופו אינה מכעיסה אותי, כך העובדה שדעתו שונה משלי אינה צריכה להכעיסני.

"אדוק" הריהו זה העושה מן העיקר טפל ומן הטפל עיקר. (ר' מנחם מנדל מקוצק)

"בין קרירות וכפירה יש רק מחיצה דקה מאוד". (ר' שלום דוב מלובביץ')

כל דבר ודבר אשר האדם רואה או שומע הוא הוראת הנהגה בעבודת ה'. וזהו עניין העבודה - להבין ולהשכיל מכל דבר דרך בעבודת ה'". (ר' ישראל בעש"ט)

"צריך להיות חכם ביותר כדי שאפשר יהיה להגיע לתמימות" (ר' נפתלי מרופשיץ)

חנוכה

אומר לכם דבר של בעל התניא ששמעתי אותו בעל פה אבל אני חושב שהוא מוסמך. הוא אמר כך: אחרי שאדם עשה את כל הנסיונות, ועשה את כל המאמצים, ואין שום דרך - יכול להיות שאז אפשר לסמוך על הקדוש ברוך הוא...

אתם כולכם אנשים צעירים הבעיה היא שאתם רובכם 'נשמות כשרות'. תתארו לעצמכם שחמשת המכבים היו כולם יהודים כשרים כאלה, נשמות כשרות, שאחד הוא צמחוני והשני הוא טבעוני והשלישי אוכל רק מיץ טבעי שעושים ממלפפונים - אתם יכולים לתאר מה היה קורה.

שיהיה חנוכה שמח. היה פעם שיר פה בארץ, שלא שרים אותו אצל הדתיים כמובן, השיר הולך במילים האלה: "נס לא קרה לנו פך שמן לא מצאנו". זה לא שיר פסימי, וזה גם לא שיר אנטי דתי, הוא רק אומר: מה לעשות - נס לא קרה לנו, פך שמן לא מצאנו - אז מה? אז אנחנו צריכים לעשות שינוי לבד.

(שיחה בישיבת תקוע, חנוכה תש"ע)

בימים ההם בזמן הזה
ברכה לחנוכה, תשע"ד

כיוון שאנו מתקרבים לימי החנוכה, מן הראוי לומר דברים אחדים על חנוכה. כידוע, חג החנוכה איננו מן התורה אלא מימי בית שני; בעצם זהו החג הגדול האחרון שנקבע לעם ישראל כולו. אך על אף היותו מאוחר כל כך מפליגים חז"ל בחשיבותו, עד כדי כך שאמרו (ילקוט שמעוני משלי תתקמד) שלעתיד לבוא כל המועדים בטלים, מלבד פורים וחנוכה.

אף על פי שחג החנוכה אכן נזכר ונחוג עד היום הזה אין שום ספר בעל חשיבות המספר את מעשה החג הזה - למעט ספרי המקבים. ספרים אלה, שלא נתקבלו כספר קודש בישראל, היו מצויים בין אומות העולם, ולא רק אנשים פרטיים אלא גם עמים שלמים שאבו מהם תעצומות נפש אשר הובילו אותם לחיפוש עצמאות לאומית או חברתית-דתית.

ואולם העיון בדברי ימי החנוכה מגלה לנו שמלחמת החשמונאים לא הייתה מלחמה לשחרור לאומי, אלא מאבק על העצמיות ועל המשכת דרך התורה. אכן, מלחמות המקבים ביוונים הן המודל הראשון של מלחמה שאיננה מלחמת כיבוש או התגוננות, אלא מלחמה על אידיאות. בימים ההם היה קיומו המשמעותי של עם ישראל אכן נתון בסכנה. ההתבוללות הרוחנית בתרבות העולמית של אז הייתה בשיאה, וכפשׂע היה בין גורלו של עם ישראל לבין גורלם של עמים אחרים בסביבתו אשר נטמעו כליל, ולא השאירו אחריהם אלא שמות מקומות. מבחינה זו ימי החנוכה הם אפוא לא רק זיכרון אלא גם מגדלור - ללמדנו שגם בעולם שבו, בימים ההם ובזמן הזה, חלק גדול של עם ישראל מצוי בשלבים שונים של התבוללות עדיין יש תקווה להתחדשות וליצירה מחודשת.

הנצחיות של חג החנוכה נובעת מהיותו חג שנוצר מכוחם של בני ישראל וממסירות הנפש שלהם. אמנם היו גם ניסים של מעלה, אבל עיקר הדבר היה המעשה של מטה. הנר שהדליקו החשמונאים, אור היהדות שהעלו מחדש, הוא בתמציתו, "נר מצווה ותורה אור" (משלי ו,כג). והנר הזה שממשיך לדלוק כבר למעלה מאלפיים שנה, אומר שברצוננו אנחנו יכולים לא רק להדליק את נרות המצווה, אלא לעשות אותם לדבר הפועל בתוך המציאות , ואשר מדליק גם את הנר שבתוכנו, "נר ה' נשמת אדם" (שם כ,כז).

בחנוכה אנו מברכים: "שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה". כי מה שהיה "בימים ההם" הוא דבר אשר יפה כוחו לזיכרון, אך מה שהוא "בזמן הזה" צריך להיות כדרך שנאמר בחג הפורים (אסתר ט:כח): "והימים האלה נזכרים ונעשים", היינו: יש לדאוג למנורה ולשמן ולהדליק את האור כדי שהאור של הימים ההם יוכל להמשיך ולדלוק גם בזמן הזה, וביתר שאת.

המלחמה האמיתית של חנוכה

מתוך שיחה לחנוכה בישיבת תקוע, תשס"ח

מה היה המאבק?

יש דבר שכתוב בכל כך הרבה ספרים, בעיקר בספרי האחרונים, שמעמידים את העניין של חנוכה כמאבק בין חכמת ישראל לחכמת יוון. הרב פעמים יש בספרים האלה נטייה להגדיר את כל החכמות כחכמה יוונית. המהר"ל אומר שבוודאי חכמה יונית היא לא מה שקוראים 'חכמות חיצוניות'. כי החכמה הזו לא שייכת ליוונים אלא שייכת לחכמת כל אדם. לכן הוא מפרש שחכמה יונית שמופיעה בתלמוד היא סוג מסוים של השכלה יוונית, פעם היו קוראים לזה באופן כללי בשם "השכלה קלאסית". אנשים ישבו ועסקו בשירה יונית, במיתולוגיה יוונית, זה היה כנראה הגדר של חכמה יונית. זה מה שכתבו שהתירו לאנשים מסוימים ללמוד חכמה יונית, זה היה בגלל שהרבה מהאנשים שהיו משכילים דיברו בחכמה יונית, כי זה היה חלק מההשכלה הכללית של אנשים. בכל אופן, בספרים הללו מעמידים את השפה היוונית מול השפה העברית, ואת המדע היווני מול התורה וכן הלאה. בתמונה הזו היוונים ניסו לטמא את עם ישראל בחכמות שלהם ועל זה עושים חנוכה.

אני רוצה להציג תמונה קצת אחרת של העניין הזה: אנטיוכוס הרשע לא התכוון שכל בני ישראל ילמדו חכמה יוונית או פילוסופיה יוונית או גיאומטריה או כל דבר אחר. זה לא עניין אותו ולא היה אכפת לו. אני לא יודע כמה הוא בעצמו ידע את כל זה אבל בכל מקרה זה לא היה הנושא החשוב. בוודאי שהייתה פה מלחמת תרבות והמתיוונים והלא מתיוונים נלחמו על עניינים חשובים שתיכף נדבר עליהם אבל החכמה כשלעצמה לא הייתה מוקד העניין. כמו כן: זה לא נראה שהחשמונאים נלחמו או דיברו על העניין של העצמאות המדינית, בימינו זה פשוט שעם נלחם על העצמאות שלו. אבל בכלל לא ברור אם החשמונאים בכלל דיברו על הנושא הזה, זה לא שהם רצו להיות דווקא תחת עול של מישהו אבל זה לא היה הנושא שלהם להילחם על עצמאות. כאשר אני מנסה לראות אם מוזכר בגמרא איזה עניין על חכמה יונית בתור חלק מהנושא הזה של המלחמה אני לא מוצא שום דבר. על עשו ויעקב יש הרבה דברים, על מלכות רומא וגם על מלכות יוון יש כל מיני דברים אבל לא כחלק מתיאור המלחמה. אני טוען שהמלחמה נגד המתיוונים ונגד ההתייוונות לא הייתה מלחמה באיזה נקודה של עומק. בין השאר מפני שכאן

בארץ לא היו נקודות העומק האלה. המתיוונים בארץ ישראל, היו דומים מאוד לבני דמותם העכשוויים - הם היו בסך הכול בריות שאמצו פחות או יותר את כל הסממנים, הגינונים, הצורות והאופנים שבהם חיו הגויים. תראו, יש בהחלט שאלה באיזה אופן ובאיזה מידה יש נקודות של עוינות מהותית בין חכמה יוונית לחכמה יהודית. זו שאלה שיש בה נקודות דקות ועמוקות שצריך לחשוב עליהן אבל הנקודות האלה לא היו עניין למלחמת החשמונאים וגם לא לעניין של החשמונאים. המתיוונים היו כמו שהם כעת: 'שקוצים', קלים שבקלים, "בריות", אנשים שהולכים לפאב בליל שבת ולמשחק כדורגל ביום שבת. זו היתה הבעיה. תיקחו למשל את האנשים שהולכים ברחוב שלי לפאב בליל שבת, מישהו יכול לחשוב או לשער שיש להם איזו בעיה עם אמונה? עם יסודות האמונה? עם עניינים מופשטים כאלה או כאלה? מה פתאום? שום דבר, לא דומה ולא דומה לדומה. מה שאני רוצה להגיד הוא שאותם הטיפוסים מתגלגלים מדור לדור. כעת יש להם פרצופים קצת שונים אבל במהות זה אותו עניין. יותר מזה: מה מכרו בארץ ישראל של אז בתור תרבות יוונית? פחות או יותר אותם דברים שמוכרים כאן כעת בתור תרבות מערבית. מדינת ישראל היא מדינה מערבית, מה פירוש הדבר? פירוש הדבר הוא שהיא מדינה ששטופים בה באותן העבירות ששטופים בהן במערב או בכך שיש בה כך וכך דברים שנוהגים בהם כמו במערב. נכון שהיו אז פה ושם אנשים שהייתה להם איזושהי השכלה אבל לא על זה היה בנוי העניין. במובן הזה, הבעיה שלהם לא הייתה שהם העדיפו לקרוא אריסטו במקום לקרוא משניות. הם לא ידעו לא את זה ולא את זה. התרבות יוונית שמדברים עליה הייתה בסך הכול תרבות הלניסטית שכללה שימוש בשפה, שימוש בסמלים ובעיקר את הנוסח של חיי היומיום. איך אני מבלה, איך אני מתלבש וכן הלאה.

תרבות נמוכה

על מה הייתה ההתנגשות והמלחמה? קודם כל יש בזה דבר אוניברסלי והדבר האוניברסלי הוא גם מבחינה היסטורית וגם מבחינה פוליטית. אנטיוכוס לא התעניין בדת היהודית, גם יהודים לא עניינו אותו במיוחד, הוא ניסה לעשות פעולה פוליטית גדולה שמאפיינת כל מדינה שבה יש מגמה כזו והיא לבנות אחידות בתוככי הממלכה. אחידות אומרת שלאנשים יש את אותם השמות פחות או יותר, אותם האלים פחות או יותר, אותם המנהגים ואותם הדרכים. ושוב, זה לא היה עניין או ניסיון להנחיל בכוח תרבות גבוהה יוונית. אני בטוח שיש כאן אנשים שלא שומרים מצוות ומובטח אני למרות שלא בחנתי אותם שרובם לא שמעו את השם של קאנט ומעולם לא קראו את ויטגנשטיין. קאנט וויטגנשטיין לא מפריעים לאף אחד. מה בכל זאת יש בראש? הוליווד, פאבים, כדורגל או כדורסל וכל כיוצא בעניינים הללו של

תרבות נמוכה. וגם בזמנים הללו, ההיקף הגדול של התמונה היה אותו היקף. הבעיה אז כמו גם הבעיה של עכשיו לא עומדת על אריסטו מול הרמב"ם. רוב האנשים לא עומדים בצד של הרמב"ם מול אריסטו, כמו שהם לא עומדים מול התרבות והספרות, הרוב הגדול זה אנשים שיש להם אולי ידע מוגבל של כמה שמות של מחברים ותו לא. אני טענתי שבארץ אין הרבה אתאיסטים אמיתיים. כי בשביל להיות אתיאיסט, צריך להיות בן אדם עם ראש. אם אין מספיק ראשים אז אי אפשר להיות אתיאיסט. ככה זה, יש עבירות שאתה צריך את החלקים המתאימים כדי לעבור עליהם. אם אין לך את החלקים האלה אתה לא יכול לעבור את העבירות הללו, הסטטיסטיקות בארץ כל פעם מראות שרוב מאסיבי של הישראלים אומרים שהם אנשים מאמינים. נכון שכשאני קורא עיתון, שומע רדיו או רואה טלוויזיה - אני לא מקבל את הרושם הזה אבל זה בגלל שכל אלה נמצאים בידיים של אנשים אחרים שאגב בעצמם גם כן אינם מינים ואפיקורסים אלא גם בריות בעלמא. לכן בסופו של דבר מה שאני רוצה להדגיש זה שהבעיה בזמן החשמונאים לא הייתה האם ללמוד הוויות אביי ורבא או ללמוד גאומטריה, הבעיה לא הייתה הפילוסופים הגדולים או אנשי המדע הגדולים. הבעיות היו עם הספרות הזולה, עם העיתונים ועם תרבות החיים. לכן, כשמנסים מנסה להעמיד מלחמה של מהויות גדולות בתור המלחמה של חנוכה - מחמיצים את העניין.

'בריות' יהודיות

מה בכל זאת היה הקונפליקט? הקונפליקט היה במובן מסויים על תרבות יהודית. אני עכשיו לא מדבר על תרבות יהודית במובן המדולדל שמדברים עליו כעת אלא על תרבות יהודית במשמעות העמוקה. תרבות יהודית שהיא תרבות מיוחדת שקשורה ליהדות בהיקף הכי גדול שלה והיא במהותה תרבות תאוצנטרית. המרכז של התרבות היהודית הוא הקדוש ברוך הוא. זהו חלק מהתפיסה של היהדות בכל מיני עניינים, כתוב: "כי ה' שופטנו, ה' מחוקקנו, ה' מלכנו" - פעם כתבתי שאלו שלוש הרשויות: המבצעת, השופטת והמחוקקת שהן כולן נמצאות בתפישה שלנו אצל הקדוש ברוך הוא. כאמור, התרבות הזו היא תרבות תאוצנטרית והעובדה הזו מעמידה את התרבות היהודית לא רק בניגוד לתרבות היוונית אלא אולי בניגוד לעולם כולו. אני רוצה להסביר את העניין: אנשים אדוקים בדתם נמצאים בכל הדתות ואנשים שהם 'חניוקים' נמצאים גם כן בכל הדתות, אלא מה, יש נקודה של הבדל והנקודה הזו קשורה למלחמה שהייתה. בצד מסויים הייתי אומר שהייתה באמת מלחמה נגד הייחוד היהודי. הייתה מלחמה שעמדה על השאלה של האם ככל העמים בית ישראל. הרצון הזה להיות כגויים, כעמי הארצות, לעבוד עץ

ואבן, זו לא התשוקה לעבוד עץ ואבן, זו התשוקה להיות כגויים וכעמי ארצות. זו הייתה התשוקה, ומסביב לזה במידה רבה התרחשה המלחמה. התוכן של המלחמה נסוב סביב השאלה: האם אנחנו נשארים יהודים? השאלה של האם אנחנו נשארים יהודים לא עומדת על בית המדרש אלא על הרחוב. המלחמה הייתה לא על בני האדם אלא על ה'בריות', 'בריות' זה אופן שבו מתארים אנשים שכל מה שאפשר לומר עליהם הוא שהן 'בריות'. מה שהיה נכון במידה רבה מאד לגבי עם ישראל היה עניין שאפילו הבריות שלנו היו בריות יהודיות. זאת אומרת שהם ידעו את העניין שה' אחד. יכול להיות שרוב האנשים שהיו פעם בעם ישראל לא ידעו שיסוד היסודות ועמוד החוכמות הוא לידע ולהאמין שיש שם מצוי. אבל הם ידעו את זה בנוסח אחר ובאופן אחר. הם ידעו שזה לא רק יסוד היסודות במובנים האלה של איך אני בונה את התבניות או איך אני בונה ציור של עולם, אלא גם במובנים של איך אני חי את החיים שלי, איפה נמצאות מטרות החיים שלי ואיפה נמצא מרכז החיים שלי, על זה בעצם מדובר. עכשיו, בכל מקום הפיתוי הוא להיות כגויים וכעמי ארצות, זהו הפיתוי הגדול. זה היה הפיתוי של אז וזה הפיתוי היום. זה לא דבר מסוים שמישהו רוצה את העבודה הזרה הזאת או את העבודה הזרה הזאת. זה משהו הרבה יותר כללי: איך בונים תבניות, איך בונים צורות, איך אנשים חיים את החיים שלהם.

יהודים עקשנים

הנקודה היא כך: בהחלט יכולים להיות אנשים שהם בפועל ממש ובתוך חיי היומיום שלהם באמת אנשים שומרי מצוות ולאנשים כאלה המלחמה בצד מסויים כלל לא נוגעת, לא אכפת להם. השאלה לאיזה אנשים זה אכפת, לאיזה אנשים זה נוגע, על זה יש מלחמה. כי מה שרצה אנטיוכוס לעשות זה לקחת מדינה מפוזרת ומפורדת עם כל מיני קבוצות שונות ולעשות מהם עם אחיד. הבעיה של אנטיוכוס הייתה שהוא נתקל בעם כזה כמו היהודים. אני חושב שהוא בכלל לא הבין מה קורה עם היהודים מפני שההנחה שלו הייתה שיש עם שעכשיו מציעים לו כל מיני הצעות ואומרים להם: בואו תהיו אנשים מתורבתים, והם לא רוצים להיות אנשים מתורבתים, איך ייתכן דבר כזה? זה סימן שיש שם כמה קיצונים שצריך לטפל בהם. ואגב, לפי המקורות ההיסטוריים הקיצונים היו אכן מיעוט. אז יש כמה קיצונים וצריכים לחתוך להם את הצוואר ואז העולם יהיה שקט ויפה, זה לא קשור לתרבות יוונית, לחכמת יוונית או לתאולוגיה יוונית - זה קשור בקבוצה שמסרבת להיכנס לתרבות של הממלכה. זה בעצם העניין, זוהי הנקודה שמסביב לה הכול קורה. זה שהייתה איזו נקודה של זהות אחרת או תפיסה אחרת, זה דבר הרבה יותר עמוק. הרי תזכרו: ישבו בארץ ובמצריים יהודים שרוב רובם לא ידע מילה עברית, יהודים שקראו את התורה ביוונית, קריאת התורה הייתה ביוונית, ספרי התורה היו כתובים

ביוונית, כל העולם שלהם היה ביוונית, ואגב האנשים האלה מתו על קידוש השם. מדוע? מפני שזו לא הייתה בעיה של לשמור את השפה העברית. השאלה הייתה איפה נמצאות המשמעויות, איפה נמצאים התכנים, איפה נמצאים שורשי הדברים.

ושוב, הבעיה לא עמדה בימים ההם על רמת האמונה, היא עמדה על רמת החיים הממשיים, על האופן שבו חיים את החיים המעשיים. יכול להיות שהיו כל מיני אנשים בירושלים, אנשי מרום עם הארץ, עשירים, שהם בוודאי החזיקו אצלם בבית ספרים יווניים. אבל הם החזיקו אצלם בבית ספרים יוונים כמו שאנשים מחזיקים פה בבית כל מיני ספרים קלאסיים. מישהו פעם הגדיר שספר קלאסי זה ספר שהייתי רוצה שאני אדע מה כתוב בו אבל אני לא מתכוון לקרוא אותו. אז יש כל מיני ספרים של קלאסיקה והם נמצאים בארון ואין נוהגים לפתוח אותם. לפני שנים הזדמנתי עם עוד כמה אנשים לקיבוץ רוחמה. קיבוץ רוחמה זה קיבוץ בנגב של השומר הצעיר. התארחתי אצל המזכיר התרבותי ששם קראו לו המזכיר הפוליטי. אז אני עומד שם בחדר קטן של קיבוץ ואני מסתכל על ארון הספרים ואני רואה שם את כל כתבי מרקס. המארח דווקא רצה להראות לי שיש לו משניות אבל את המשניות כבר הכרתי והתעניינתי במהדורה הזו של כתבי מרקס. אני פותח ורואה שזה "מתנה לידידינו היקר כך וכך במלאות לו 50 שנה", קנו לו מתנה ליום ההולדת את כל כתבי מרקס. אני מוציא את זה מהארון ומנסה לפתוח את הספר והתברר שזה היה מהספרים האלה שלא חתכו להם את הדפים, הספר היה בהכרח ספר שמעולם לא השתמשו בו... זה מה שנקרא ספר קלאסי... מה שאני רוצה לומר הוא שעומד בן אדם כזה והוא המזכיר התרבותי והוא מהשומר הצעיר והוא מרקסיסט אבל בסופו של דבר גם הוא מין בריה קטנה כזו שלא מכיר לא את המשנה ולא את מרקס. כיוצא בהם בימים ההם בזמן הזה זה בדיוק אותו דבר. המאבק איננו בין אידאולוגיות גדולות או תורות עמוקות אלא בפשטות על צורות החיים ודרכי החיים באופן שבו אנשים פשוטים תופשים אותם.

העגלה הריקה

איך נפתרה לבסוף הבעיה הזאת בעם ישראל? העובדה שהחשמונאים ניצחו לא סיימה את הבעיה היסודית. התרבות החשמונאית בעצמה הייתה מעורבת מאוד בתרבות היוונית. למטבעות של החשמונאים יש מצד אחד כתובת בעברית ומן הצד השני כתובות ביוונית. בעברית כתוב השם של המלך וכתוב שם למשל: יהונתן הכהן הגדול ובצד השני כתוב שמו היווני - בסיליוס אלכסנדרוס- המלך אלכסנדר. זה ממש שני הצדדים של אותה מטבע . ובכלל המלכים החשמונאים לא היו בהכרח עוברים את הסלקציה של עורכי יתד נאמן, לכל אחד מהחשמונאים היה שם יהודי ושם יווני,

הם היו גרים במודיעין שהיה חור קטן, כמו בית שאן עילית או משהו כזה וממילא הם נתנו שמות ביוונית כמו שכולם אז עשו, כמו שעושים יהודים בארצות הברית או ברוסיה. הם לא נלחמו על השפה העברית, על השמן בבית המקדש כתוב: אלפא לשמן אלפא למנחות, מה זה אלפא? זה האות הראשונה ביוונית. כתוב שבבית המקדש הייתה מחלוקת מה כתוב על שופרות, האם כתוב אלף בית גימל, או היה כתוב אלפא ביתא גמא? רק שתבינו כמה הייתה אינטגרציה כזאת שתלמידו של שמעון הצדיק קיבל שם יווני כמו אנטיגנוס. יכול להיות שזה השם שההורים שלו נתנו לו אבל אף אחד לא טרח לשנות אותו. מבחינה זאת החשמונאים הראשונים היו מאוד יהודיים ומאוד שומרי מצוות אבל גם מאוד יושבים בתוך עמם והמלחמה שהם עשו לא הייתה מאבק ביווניות אלא מאבק נגד העגלה הריקה.

מלחמה על הרחוב

אני חושב על זה, מה היתה היהדות של ה'בריות' בארץ ישראל? הבריות הללו דומות מאוד לטיפוסים שאפשר לראות גם היום. הוא ידע שהוא יהודי והוא ידע שהוא נבדל מטומאת עמי הארצות והוא ידע שלהיות יהודי זה איכשהו קשור בזה שמרכז החיים נמצא אצל הקדוש ברוך הוא. יש בחז"ל מימרות שנשמעות בדיוק כך: מי הוא בן העולם הבא? יש מי שגר בארץ ישראל, יש מי שיש לו תפילין בראשו, מי יש לו ציצית בבגדו, יש מי ששולח את בנו לתלמוד תורה. המלחמה הייתה על איזה מין בריות מייצרים כאן ברחוב, איזה סוג של יושבי קרנות יש לנו. יושבי קרנות הם לאו דווקא אלו שיושבים על הברזלים. תראו אנשים שיושבים בבית קפה ספרותי הם לא פעם אנשים שאולי אבותיהם או דודיהם היו יושבים במקווה ומשוחחים - זה בערך אותו סוג של אנשים ולא פעם השיחות גם דומות. ידוע שעכשיו העולם נהיה הרבה יותר משוכלל מתוקן והגייני ועוד כל מיני דברים, אבל פעם במקווה היו פותרים את כל בעיות הפוליטיקה והביטחון של האומה בכל פעם מחדש. היו יושבים חציים בפנים, חציים בחוץ, יושבים ומשוחחים בדברים האלה ופותרים את בעיות העולם. אלו היו הבריות ועל ליבם ונפשם שלהם ניתש המאבק של החשמונאים.

מוקדי הכוח

חלק מהעניין של החשמונאים הוא ההוכחה שרוב הבריות הולכים למקומות שבהם נמצאים מרכזי הכוח. זה נכון בימים ההם וגם בזמן הזה. במקום שיש מרכזי כוח שם אנשים הולכים, כך הם מתניידים. אני זוכר שבגין עלה לשלטון, זה היה בשביל הרבה מאוד אנשים זעזוע גדול. קודם כל היה זעזוע שבן אדם כזה שהוא מוקצה מחמת מיאוס עולה לשלטון. אבל מעבר לזה, לבגין היו גינונים יהודיים. אני לא יודע אם בגין היה

יותר שומר מצוות מאשר ראשי המדינה כיום אבל ההבדל הוא שהמנהיגים שלנו היום גדלו כגויים ובגין בכל זאת גדל כיהודי ולכן היו לו גינונים יהודיים. שוב, הגינונים הללו לא היו חלק מהשקפת עולם כזו או אחרת אלא פשוט אופן של התנהלות. בכל אופו אני זוכר אותו שהיה מרגלא בפומיה להגיד "ברוך השם", ואני זוכר שבמשך הזמן הראשון, כשעוד חשבו שבגין שולט במדינה - כל הארץ מלאה באומרי "ברוך השם", ו"בעזרת השם". מדוע? משום שהבריות נוהגות כמו בריות, ואם האיש הגדול אומר ברוך השם אז גם אנשים הקטנים אומרים ברוך השם, כמו שהוא לא התכוון גם הם לא התכוונו, זה היה חלק משימוש הלשון. יש אנשים שיהדותם נובעת מהלב, יש כאלה שנובעת מהראש, יש כאלה שהיא נובעת מהקיבה ויש כאלה שיהדות שלהם נמצאת בתוך מערכת העצבים שלהם. אדם כזה לא יהודי במוחו בליבו או בקיבתו אבל הוא יודע לאן הוא שיי ואיפה הוא עומד. אני יכול להגיד על בגין, למרות שהיכרות שלי איתו הייתה שטחית מאוד, אבל אני חושב שאם היה מגיע לאיזה ניסיון של קידוש השם - הוא היה מוסר נפשו על קידוש השם בלי שום ספק. כי בסופו של דבר הוא היה בריה יהודית. היו לו אולי בעיות עם שולחן ערוך ועם קיצור שולחן ערוך ועם עוד כמה ספרים אבל הוא היה ברייה יהודית.

התשוקה לנורמליות

זה רק אילוסטרציה למה שקורה לעולם שלם, עולם שמסגל לעצמו קצת ספורט, קצת אופנה וקצת גינונים יוניים. זה לא היה עניין רציני כשלעצמו, הדבר היחיד שהיה רציני בזה היה שאני רוצה להיות כמו כל העמים. תראו, במידה מסויימת זה היה החלום של הציונות. החלום של הציונות היה ביסודו להיות עם נורמלי בארצנו. זה היה החלום. וכנגד החלום הזה דיבר יחזקאל: "והעולה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אמרים נהיה כגוים כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן". וכנגד החלום הזה הוא ניבא: "חי אני נאם ה' אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם". אז הקב"ה מבטיח לנו שמה שאנחנו לא מבינים דרך הראש אנחנו נבין מהצד האחר. ואני מוכרח לומר שאת מה שהוא הבטיח הוא קיים באופן מלא...

תראו התשוקה הזאת היא לדבר חדש, זה 2500 שנה ומעלה שיהודים כבר התחילו להשתוקק לזה. במידה מסוימת זה גם מה שכתוב על מנשה. מנשה מלך ישראל העמיד צלם בהיכל. למה הוא העמיד צלם בהיכל? הוא העמיד צלם בהיכל משום שהוא הלך לביקור בעולם הגדול. הוא היה מלך קטן, במדינה קטנה. הוא הלך לביקור באשור שלא בטובתו, הוא הלך והוא ראה את האלילים, זה היה העולם התרבותי ואת זה הוא ניסה לסגל. לכן אני אומר: הבעיה הגדולה, המלחמה הגדולה היא המלחמה על הנורמליזציה. האם אנחנו רוצים להיות עם נורמלי בארצנו או לא. עם נורמלי לא חייב לזרוק את כל המצוות והמנהגים,

הוא יכול להפוך את כל אלה לפולקלור נחמד וגם הדברים הללו לא חדשים.

מה עשו החשמונאים? בראש ובראשונה הם הורידו את השלטון של המתיוונים, הם זרקו את הכהן הגדול המתייוון. הוא היה גם כן טיפוס מסוג שאנחנו מכירים היום, הוא בעצם אמר: מה זה משנה אם יקראו לדמות הזאת במקדש בשם כזה או בשם כזה, ומה זה משנה אם יעלו כבשים על המזבח או שיעלו עליו חזירים או חיות אחרות. הוא הוא היה איש ליברלי ותרבותי ואם יעלו עליו כבשים, פרים, אילים או חזירים, או חיות אחרות? האם זה באמת כל כך משנה? אז זרקו אותו ומינו כהן גדול חדש. השינוי האחר שנוצר הוא שנכנסה מסה של חכמים, סופרים ומלמדי תינוקות והם אלו שעשו את השינוי. החשמונאים עצמם אולי לא היו שייכים בכל העניינים והדקדוקים אבל הניצחון שלהם פתח את הפתח לשינוי תרבותי משמעותי. במדינה החשמונאית היית יד חופשית לכל אלה שבאו וניסו ללמד את העם תורה והדור הזה הוליד ילדים עם יהדות יותר בהירה, יותר ברורה ויותר משמעותית. החשמונאים עצמם נלחמו וניצחו ועל זה מדברים הרבה, אבל השינוי העיקרי והחשוב לדורות היה דווקא העבודה שנעשתה בשדה התרבותי והחינוכי שאחרי הניצחון.

מהפכה חינוכית

במובן הזה האתגר הגדול לא היה אמוני או תאולוגי אלא הרבה יותר חינוכי וחברתי. השאלה לא הייתה איך מעמידים את שמעון הצדיק מול אריסטו אלא איך לוקחים את כל הבריות האלה, את כל החבר'ה האלה שיושבים בתחרויות הדיסקוס ועושים מהם יהודים טובים.

תראו, אני לא בא להרוס את כל הדרשות שהרבנים ידברו בחנוכה על תרבות יוון ועל תרבות ישראל ועל מלחמת הרעיונות וכל כיוצא בזה, אני רק מנסה להסב את תשומת הלב למלחמה שבעיני הייתה אז ונשארה היום הרבה יותר משמעותית - איך יוצרים עולם שבו יהודים נשארים יהודים. האתגר הזה והמאבק הזה ממשיך ביתר שאת עד היום. יתכן שהיום חרבות ופילים לא יעזרו, אולי הנרות של חנוכה מועילים יותר, אבל זה התמצית והעניין של חנוכה, הזמן שבו לא וויתרנו על הייחוד היהודי.

אור ואש - ליקוט חנוכה

פנים רבות יש לימי החנוכה, ובצירופן יחד הן יוצרות את המשמעות השלמה של חנוכה. עם זאת אפשר להבחין בקו יסודי אחד, העובר בכל הצדדים של המאורעות שהיו לפני החנוכה ובחנוכת המקדש שלאחריהם. המלחמה העיקרית הייתה עקרונית ורוחנית; זו הייתה המלחמה למען שמירת הזהות היהודית של עם ישראל. השליטים היוונים לא רצו לאבד את היהודים באופן גופני, אף לא לערער את האוטונומיה שלהם; הם רצו שעם ישראל יהפוך להיות "עם נורמלי", ככל שאר העמים שהיו מסביבו. המלחמה לא הייתה על תרבות או על שפה, כמו על שמירת הייחודיות, המהות הבסיסית של עם ישראל - השונה והנבדל.

"בימים ההם" נסתיימה המלחמה בניצחון של הייחודיות היהודית, אולם לאורך זמן עדיין לא הוכרעה סופית. ואף בימינו, "בזמן הזה", הסכנה הגדולה של עמנו אינה בהשמדה פיסית, אלא באיבוד הזהות, באיבוד אישיות כללי. ושוב שומה עלינו, בזמן הזה כבימים ההם, להתגייס למלחמת הקיום הרוחנית, להתגייס כיחידים וכציבור להילחם על מנת לשמור את הזהות הפנימית, על מנת שנוכל עוד לומר: "שומר ישראל, שמור שארית ישראל האומרים שמע ישראל", ולצפות להדליק שוב את המנורה הטהורה.

(ברכה לחנוכה תשס"ו)

~

מחנוכה והלאה יש שינוי בהתייחסות שלנו כלפי התורה. השינוי הזה הוא לא שינוי רק באורח החיים, אלא באינטנסיביות של ההתייחסות אל התורה. התורה איננה עוד ספר שנמצא בארון, ולא רק דבר שאני חי לפיו באופן כזה או אחר: התורה היא - "כי הם חיינו ואורך ימינו". יותר מזה: התורה היא דבר שאנשים חיים בו, מתים עבורו, ומוסרים את נפשם עבורו. הסיפורים הראשונים שאנחנו מוצאים שיש בהם מיתה על קידוש השם הם מהזמן הזה. ואיזה יהודים? לא איש מסוים בולט, גדול הדור, אלא אנשים יהודים סתם, שהולכים למות על קידוש השם.

מבחינה זו, חג החנוכה הוא תוספת של ערך חדש, מציאות חדשה. והערך החדש הזה שנוצר בתוך חנוכה - עליו אני יכול להגיד הלל. אני יכול להגיד הלל מפני שאני יכול לומר: משהו חדש נוצר בעולם, שאני יכול להלל עליו. ההתייחסות שלי כאדם מישראל אל יהדותי היא לא רק התייחסות אל משהו שהוא שלי או שאני שייך אליו.

זה כמו שיש בחור שמתהלך עם בחורה,

יכול להיות מפני שהוא פגש אותה סתם ברחוב, או מתהלך איתה מפני שנעשה שידוך. אבל יש דבר אחר שקורה: שמישהו מתאהב. כשהוא מתאהב יש מציאות אחרת. זו לא רק מציאות שיכולה להביא לחתונה, אלא זו מציאות אחרת והתייחסות אחרת. אם מותר להגיד את זה, הייתי אומר: מה קרה בחנוכה? אנחנו התאהבנו בקב"ה. אנחנו כבר לא הולכים אחד ליד השני, זה לעומת זה - אלא אנחנו הולכים עם הקב"ה באופן אחר, אנחנו הולכים איתו באופן אחר, או בדרך אחרת. כשיש דבר כזה, כשיש שמחה כזו, אז ראוי לעשות על זה הלל.

(שיחה בישיבת תקוע, חנוכה תשס"ה)

~

למה החג נתקן דווקא על הדלקת נרות? כשמדליקים נרות ובפרט בהזמנים שהדליקו בחוץ בפרהסיה, חוגגים את מה שהיוונים לא הצליחו: הם לא הצליחו להשכיח את התורה, הם לא הצליחו לכבות את 'נר ישראל'. הביטוי 'נר ישראל' מביע את הנקודה הפנימית שעליה הכול נשען. על דוד המלך כתוב שלא נתנו לו להילחם משום שאמרו לו: אם אתה תיפול - יכבה 'נר ישראל', אם אתה תלך - לא ישאר לנו קיום. הדלקת הנרות היא בשביל להגיד: אנחנו מחזיקים, אנחנו ממשיכים, ואנחנו נחזיק ונמשיך הלאה, נעשה את האור ברבים, ב'פרסומי ניסא'. מכיוון שהנרות מבטאים את הנקודה המהותית - הם רצו שיהיה שמן טהור, משום שזו הנקודה של חנוכה - שהנר יישאר לדלוק. את הנקודה היסודית הזו צריך לחזור ולומר לאחרים וגם לעצמינו.

("שהנר ימשיך לדלוק", שיחה בישיבת תקוע חנוכה תשע"ו)

~

יום אחד, סבתי עליה השלום ראתה אותי מדליק נרות חנוכה. מצד אחד, היא שמחה; ומצד שני, היא אמרה: כמה שזה לא דומה לסבא הרשל'ה, שהיה הסבא שלה, סבא הרשל'ה לפני הדלקת נרות היה עומד ורוקד, והיה ממש עושה רקידה גדולה ואחר כך היה מדליק נרות - ואתה מדליק נרות כמו איזה משהו כזה.. מברך ומדליק את הנר וזהו זה. האמת שמן הראוי היה לרקוד לפני הדלקת נרות. זו באמת מצווה גדולה, ואם אני זוכה למצווה הזו - צריך לעמוד ולרקוד ולשיר עד שתהא שלהבת עולה מאליה.

(שיחה בישיבת תקוע, א' סיוון תשס"ז)

~

במנורה תמיד יש נס, והקיום של המנורה והאור שלה מסמלים את האור הקדוש. המנורה לא עשויה בפועל לשום דבר. את מה מאירה המנורה? המנורה הייתה נמצאת בתוך הקודש, באולם, בהיכל. אף אחד לא נכנס להיכל, חוץ מפעמיים ביום. המנורה נמצאת שם ובוערת, בחדר סגור. היא בעצם לא עושה כלום, היא עומדת שם ובוערת. היא מין דבר כזה, כלי פנימי. זה לא כמו המזבח, שהיה בחוץ ושראו אותו. מה שיש שם בפנים זה

רק מנורה בשביל המנורה. כשהיו צריכים אור בבית המקדש, כתוב איך שהיו עושים את זה: בשמחת בית השואבה היו מדליקים פנסים גדולים, בעצם מדורות של אור, עמודים עם אש, מסביב לעזרה. בהיכל אין גם חלונות, יש לו רק שני פתחים: אחד לקודש הקודשים, והשני הולך אל האולם, ושניהם מכוסים במסך. המנורה היא כלי פנימי, שהעניין שלו הוא רק האור. היו נכנסים להיכל כאשר היו מקטירים קטורת - אבל בשביל זה פותחים את המסך ויש מספיק אור. יותר מזה, המנורה הייתה דולקת בלילה בעיקר. לפעמים היא הייתה נשארת עם אור גם ביום, הנר המערבי היה בוער ביום. אבל המנורה בעצמה דולקת בעיקר בלילה. המנורה בעצם היא העניין של האור הקדוש.

מה שעושים בחנוכה הוא שאני מוציא כאילו את האור של המנורה, את האור הקדוש, החוצה.

(חנוכה תשנ"ט)

במובן מסוים, כאשר אדם עושה מצווה - ברגע הזה הוא נעשה חלק מן הקדושה. מצווה היא הרי איננה איזשהו אובייקט שנמצא בחוץ; האובייקט שנמצא בחוץ יכול להיות תשמיש מצווה, אפילו תשמיש קדושה - אבל לא יותר מזה; הוא בעצמו איננו קדושה. כיצד נוצרת הקדושה? הקדושה נוצרת על ידי יצירה של מעגל; והמעגל הזה הוא הקשר בין האדם והמצווה, בין שהיא מצווה עם חפץ או מצווה שאין לה חפץ. ברגע שנעשית מצווה, שכאילו מודלק אור בעולם - האור הזה איננו נובע רק מחלק מסוים, מן המצווה; האור הזה נובע לא פחות - מקיומו של האדם שעושה את המצווה. כמו שתיארו את הדברים הללו, בצורה קצת אחרת, על "נר מצוה ותורה אור"; ההגדרה של נר מצווה היא שהנר מורכב מכלי הקיבול, מן השמן, ומן הפתיל - כולם ביחד יוצרים את הנר הדולק. הנר הזה איננו משמעותי לא רק כאשר הפתילה חסרה - אלא גם כאשר אין לי כלי, או כאשר אין לי שמן - גם אז אין לי נר. באותו צד, כאשר הנפש מתחברת עם המצווה, ברגע של עשיית המצווה - היא נעשית קדושה.

יש סיפור שסיפרו על אחד הצדיקים: הביאו לו מה שנקרא "פדיונות", פתקים - גם של האנשים שבאו לבקר, וגם של האנשים שלא באו לשם. הוא לקח פתק אחד - וזרק אותו הצידה, ואמר: "מדוע הבאתם אליי דבר כזה? דבר מלוכלך כזה?". אחרי זמן הוא שוב עובר על הפתקים, והוא אומר: "הפתק הזה מאיר!" והוא הסביר: "כשראיתי את הפתק בפעם הראשונה - הוא ישב ושיחק קלפים. בפעם הזו - הוא הדליק נר חנוכה".

האיש שמדליק נר חנוכה - זה לא רק שיש נר חנוכה שבוער בבית - אלא הוא נעשה חלק מן העניין הזה, הנפש עוברת מדרגת "טהורה" לבחינת "קדושה".

(מתוך ביאור לקוטי תורה ליום כיפור)

"עלינו רק להדליק את הפנסים, להעלות את הפתילות, לישר את הנרות - ואז יזהיר האור מסביב. "נר ה' נשמת אדם" - זהו הנר שיכול להדליק את העולם, להאיר את האורות הקטנים שבכל דבר מתוכם, להעלות את אישם, וכשהאדם נגש אל הדבר, כשהוא מנסה לגלות בתוכו שביב של אור, לראות כיצד אפשר להפוך אותו למכשיר של התגלות ה' בעולם, לעשייתו למאור. וכאשר הוא מתקין את הדברים, כאשר הוא מדביק אותם אל להב נשמתו - מתחילים כל הדברים להאיר ולהזהיר, לקרוא ולזמר את התגלות האלוקים".

אריה הפסיק לרגע. היתה שתיקה מרוכזת. ואמר: "ולזה קוראים - לעשות מצווה. לזה קוראים לחפש את ה' בכל הדברים הקטנים - להדליק את אורו, לגלות את מציאותו בכל הדברים בעולם, וככל שהדברים הם קטנים ופעוטים יותר, כך תובעים הם יותר מאתנו שלא להשאירם בחושך, שלא להפקירם לאבדון - להאיר אף אותם מתוכם, לגלות גם בהם את הא-ל הגדול והנורא, האדיר והמפואר, עושה היפעה. ומה שאנו עושים בדבר אינו הרבה - אנו מתקינים את הנרות, אנו מתקינים משהו - את הדבר שיוכל לאחוז בו הלהב שבנשמותינו, ואנו מקדישים אותו לה' - אנו עושים את המצווה, ואנו מגלים בתוך הדבר הפעוט הצדדי הזה את הקדוש ברוך הוא, שלו שייך הכל - שהוא המתגלה בכל, שהוא האור של כל המציאות כולה. וצריך רק - להקדיש את הדבר, לעשותו מצווה ואז מתגלה בו כל זה".

החושך נעשה עתה מעובה יותר, שהעיניים התרגלו אל החושך אך לא הרבה. מישהו בחדר אמר: נו, צריך להדליק כבר את האור.

(מתוך הסיפור: "שקיעת החמה")

~

ההלל הוא צורה, שונה, מעודנת יותר של בקשה. כל ברכה נתפסת לא רק כדבר תודה אלא רב יותר מכן - כיצירת קשר, כסלילת נתיב המחבר את הבורא והנברא. כאשר האדם מוציא מאורע או דבר מגדר הסתמיות של דבר שארע ללא כוונה וללא תכלית, כאשר המברך רואה ומגלה את הקשר בין ה א-ל והעולם, הרי בעצם ההכרה הזו הוא יוצר שינוי בעולם, במקום מציאות סתמית ללא פשר ושחר מתגלה באותה נקודת זמן המציאות העליונה. וכאשר האור העליון מתגלה נוצר על ידי כך קשר אמיץ וחזק יותר בין הא-ל ובין עולמו בכלל, ובינו ובין המתפלל בפרט.

ההלל הריהו משום כך מעשה של קדושה לעצמו - הוא מגלה את האור האלקי בתוך המציאות. ולא עוד אלא שדווקא צורת ההלל כוללת בתוכה את ההודעה ברבים, את ספור השבח לכל שומע, על מנת לשתף גם אותו באותה הכרה. ההלל הוא איפוא מצד האדם פריצת סדק קטן בתוך חשכת העולם שמתוכו בוקע אור, אבל הוא לעולם כולל בתוכו את הקשה למענה - להמשכו ולחזוקו של אותו אור.

(תפילת הלל)

כזכר לניצחון היהדות על היווניות אנחנו חוגגים את חנוכה, כחגם של אותם אנשים שעדיין קנאים ליהדותם. למרות שהכול מקבלים את החנוכה באהבה, שהרי אין בו כמעט חובות ויש בו הרבה תענוגות, זהו חג שבמהותו הוא דתי. לולא היינו נלחמים, או אם היינו מפסידים במלחמה - היינו נשארים כמו אותם עממים: הפלשתים, העמונים והמואבים - אשר התבוללו עד כדי שזהותם האתנית נמחקה לגמרי, וכבר אינם בעולם כיום. המלחמה היתה על שמירת העצמיות היהודית, ולמזלנו, מטרתה זו עלתה בידה לעת עתה.

"בימים הם בזמן הזה" - מלחמות, ניצחונות ומפלות הם מאורעות היסטוריים, וכפי שהם מתרחשים, כך הם נגוזים מהזיכרון ההיסטורי. איבדנו מדינה לפחות פעמיים, ונדדנו ממקום למקום פעמים רבות, אבל ברור הוא שאם נאבד את ייחודו של העם - ולו פעם אחת - אין זה משנה יותר אם תהיה לנו טריטוריה או דגל, כי ללא עם - אין לנו דבר. בחנוכה, כאז כן היום, אנחנו נאבקים לא על עצמאותנו אלא על עצמיותנו. הידיעה שלפני יותר מאלפיים שנה השגנו ניצחון במלחמה היא יותר מאשר המשך קיומנו - איננו רק גזע משותף שממשיך לחיות, אלא מהות שלמה הקרויה "יהדות", שממשיכה לפעום בעולם. אותה מהות שלמה נשמרה דורות רבים, ומן האור עתיק הימים שלה צריך להעלות ולהדליק אור חדש.

("עם קשה עורף")

מה שהיווני דרש מהיהודי הוא להיות סובלני. אולם, העניין היהודי הוא במהותו בלתי סובלני. יש דברים שהיהודי לא רק אינו מאמין בהם, אלא שהוא כופר בעצם מהותם, ואינו יכול לחיות עמם בצוותא. במדרש מסופר על מרדכי היהודי - "למה נקרא שמו יהודי - מפני שכפר בעבודה זרה". נראה להסביר שמדרש זה בנוי על חילופי אותיות ה' וחי, וכוונתו היא שהגדרתו של יהודי היא - ייחודי. ביהדות יש ייחודיות, כי היא שוללת מעצם הגדרתה כל אמונה אחרת. על הדבר הזה התחולל המאבק, מפני שזוהי מחלוקת שלעולם איננה יכולה להיגמר בפשרה כלשהי. בעייתו של היהודי היא בנקודה המהותית של תפיסת עולמו הייחודיות שלו, עיקשותו על נקודה אחת. בעניינים שבאמונה היהודי איננו יכול לעסוק במסחר של קח ותן, הוא איננו יכול לוותר על אחוזים, כמו שאין אדם יכול לוותר על אחוזים של חיים - או שהוא חי או שהוא מת.

(מתוך "עם קשה עורף")

בהפטרה שאומרים בשבת חנוכה, בזכריה, כתוב: "והנה מנורת זהב כולה" - כנסת ישראל היא מנורת זהב כולה;

יכול להיות שעל הזהב יכול ליפול אבק לכלוך, ואז לא רואים שזו מנורת זהב. אבל מצחצחים אותה, ואז רואים שהיא מנורת זהב כולה. כתוב שהמנורה נעשית זהב טהור: מהרגליים שלה עד לקצה של הנרות, הכל זהב טהור, והכל הוא חתיכה אחת. כתוב בתורה: "מקשה זהב טהור", זה היה מעשה המנורה. לוקחים פשוט גוש של זהב וממנו עושים מנורה.

אני שמעתי פעם מהרבי בזמן שהייתי אצלו, הוא דיבר על כך שבמנורה יש שבעה קנים, כל קנה הולך לכיוון אחר; ובכל זאת, לא רק שהם קשורים אחד לשני, אלא הם חתיכה אחת. גם כנסת ישראל היא מנורת זהב כולה, אף על פי שיש כל מיני קנים, שלא תמיד הולכים באותו כיוון - זוהי מנורת זהב כולה. המנורה, הכפתורים, הפרחים, כל מה שיש במנורה - הכל הוא יחידה אחת של זהב טהור. כדי לעשות את הצורה של המנורה לא יצקו אותה, אלא עשו אותה בפטיש. בליקוטי תורה הוא מאריך על הענין הזה: זה לא רק עבודה יותר מסובכת, אלא שבאופן הזה גם יוצא שמה שקודם היה החלק למטה, הוא החלק למעלה וכן להפך. את הכל עושים בלי יציקה, ובלי להוסיף דברים ובלי לחבר דברים. הכל דבר אחד. וזה בעצם הענין של כנסת ישראל: היא מנורת זהב כולה, מהתחלה עד הסוף, מירכה עד פרחה, גם הרגליים, גם הפרחים, כולם עשויים מאותה חתיכה בעצמה, מאותו זהב בעצמו. לפעמים חושבים שזה רק רגליים אבל גם הרגליים עשויות מזהב טהור, כמו הפרחים שהם עשויים מזהב טהור.

(חנוכה תשנ"ט)

~

מה זה 'מִקשה'? מקשה זה שעושים את העבודה בפטיש, על ידי הקשה. כלומר, ככה זה באדם: אם הוא רוצה לעשות מעצמו מנורה, אז צריך לקחת פטיש ולעצב את עצמו. לא עושים את זה על ידי זה שמדביקים דברים, אלא זה נעשה על ידי עיצוב, והמנורה מקבלת יותר מכות מאשר כל שאר הכלים. העיצוב הזה זה העיצוב הפנימי, ובתוך העיצוב הפנימי יוצא שלא רק שיש שינוי תבנית בתוך האדם, אלא שגם החלקים שלמעלה ולמטה משתנים. בעצם הוא מדבר פה על העיבוד של הנפש, איך הנפש מתעבדת והולכת על ידי זה שדוחקים דברים ושסדרי העדיפויות, הסדרים של מעלה ומטה, גדול וקטן וכיוצא בזה - משנים את המקומות שלהם. הם לא משנים את המקומות שלהם על ידי רצייה בלבד, אלא מתוך פעולה שהיא פעולה כואבת, פעולה של הקשה. זוהי פעולה שגם לוקחת הרבה זמן, ותפקידה הוא לערב ולבנות תבנית חדשה לגמרי של המערך הנפשי, וכל זאת כדי לבנות את המנורה.

(לקוטי תורה המבואר ד"ה וזה מעשה המנורה)

~

אנחנו בני אדם ובאשר אנחנו בני אדם יכול להיות שהיום היה לי אור גדול ולמחרת האור הזה איננו פועל יותר. האור הגדול של אתמול לא בהכרח ימשיך להאיר, ויש דוגמאות לזה בכל ההיסטוריה שלנו, ממעמד הר סיני והלאה. שיש הארה גדולה ומתברר שההארה הגדולה משאירה את האנשים בסופו של דבר בערך איפה שהם היו קודם. אליהו הנביא העמיד את כל ישראל במעמד אחד וירדה אש מהשמיים וכולם צועקים ה' הוא האלוקים ה' הוא האלוקים. אחרי זה מה קורה? הם באמת צעקו ה' הוא האלוקים, ומן הסתם צעקו בלב שלם ובאמת לפי דרכם. אחרי הדברים האלה הם המשיכו ללכת לעבוד את הבעל, בוודאי לא תכף ומיד, אבל לא המון זמן אחר כך. מתברר שזה לא פועל, ההארה הזו פועלת לשעתה.

לכן בית הלל אומרים שצריכים ללכת בדרך אחרת, שהיא אולי הדרך ההפוכה מזו. במקום להתחיל כמו שהיו אומרים ש'אין כבתוקף החסידות בראשיתה' - שבן אדם נשרף כולו באש, ואחר כך נשאר ממנו רק מה שנשאר מהרבה בערות כאלה... כמו שקש בוער, הוא בוער יפה מאד מהר מאד ועולה אש להבה ומיתמרת עד השמיים ואחרי כמה רגעים נשאר מזה קצת אפר, אי אפשר אפילו להתחמם בו. אלא צריך לעשות באופן אחר: אני צריך להתחיל באש קטנה, צריך להתחיל לא בזה שאני מדליק את כל האור, אלא מדליק אש קטנה. אבל - זה הנקודה החשובה - אם אני באמת רוצה להמשיך הלאה, אני צריך לדאוג לדבר אחד: שהאש הקטנה הזו, לא רק לשמור אותה, אלא להוסיף עליה. ואני לא מוסיף עליה ביום השני שבעה נרות, אלא נר אחד. ועל ידי זה אם אני מגיע לתהליך שהוא 'מוסיף והולך' - אחרי הדברים האלה אני יכול לקוות שאני מגיע לדרך שתהיה דרך עליה ושלא תהיה דרך נפילה. אני חושב שהעניין הזה של ההארה קשה להחלטה, הוא דבר הנוגע לכל נפש והוא בעצם הדרישה שמבקשים ממך בעצם: נר אחד, ואחרי זה מבקשים ממך נר שני ונר שלישי ונר רביעי וכך הלאה - שיהיה בתוך הנרות הללו כל הזמן עניין של הוספה.

(שיחה במקור חיים, חנוכה תשס"א)

~

בחנוכה, יש צד מסוים שעשו אותו ביותר נחת, והכניסו בו הרבה דברים שאולי הם לא חלק מחובת העניין. החג הזה קיבל מין הרגשה של נחת רוח, שלא הייתה מחויבת מצד המהות שלו. חצי ממגילת תענית, שהיא רשימה של ימים שאין להתענות בהם, מכיל בתוכו חגים ששייכים למלחמות החשמונאים, אבל החג המרכזי שנשאר מכל זה הוא חנוכה. לא נשאר החלק הצבאי ולא חלקים אחרים, נשאר רק הצד של ההארה.

אומרים שהרבי מדינוב, שהיה תלמיד של החוזה מלובלין, שאל אותו: למה בימי החנוכה יש לו הארה גדולה, הרי הוא לא כהן! אז מה הקשר שלו לחנוכה? אז הוא

אמר לו: אולי אתה מהצאצאים של אלה שהיו הסנהדרין שקבעו אותו ליום הלל ושמחה, בוודאי אתה בא מבני יששכר, שהם היו בסנהדרין. לכן הוא קרא לספר שלו "בני יששכר", בגלל שהחוזה מלובלין אמר לו - לא הוא ולא בניו אחריו אין להם שם כזה, ולא בדורות קודמים. בתוך הספר עצמו אין שום הסבר למה הוא נקרא כך.

ההארה של חנוכה היא לא הארה של מלחמה, היא הארה שכל החודש מקבל - הוא נגאל מזה שהוא היה חודש שומם. הוא נהיה חודש של חנוכה, של אור חדש, של הארה שמאירה את החודש, שנעשה חודש אחר.

(ההארה של כסלו)

היבט אחר, הקשור לחג החנוכה, הוא הסוגים השונים של אור. אור התורה הוא לפעמים יפה מאוד, אבל רחוק מאוד. אור המצווה, לעומתו, הוא אור של נר - אור קרוב שניתן להתייחס אליו, להזיז אותו, להאיר בו מקומות מסוימים, לבדוק בחורים ובסדקים, כמו שכתוב (משלי כ,כז): "נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן". אור הנר הוא גם אור חם, אור בוער; והוא מכיל את המרכיב של האש, שהוא מושג רחב יותר מאור, שכן היא כוללת גם את החום, וגם את היכולת לשנות דברים באופן מהותי.

ביטוי לכך נמצא, החל מהכתוב "ה' אלוקיך אש אוכלה הוא" (דברים ט,ג) דרך התפישה שהמלאך נקרא אש, ועד אש המזבח. נר המצווה, שהוא אש קטנה, שקשורה במהותה לענין של "ה' אלוקיך אש אוכלה", שכן אש הנר הקטן מקורה באש הגדולה. האור מסמל הסתכלות חיצונית על הדברים, ואילו את האש ניתן להעביר ממקום למקום, היא נאחזת בתוך הדברים, פועלת בתוכם ומשנה את מהותם. מהותו של "נר מצווה" היא אפוא בכך שהמצווה עושה טרנספורמציה של המציאות בתהליך ה"בעירה" שלה.

השימוש בנר כסמל לחג החנוכה קשור למהותו של החג. החג הזה הוא זיכרון למלחמה הראשונה שפרצה סביב עניין דתי. מכאן והלאה התרחשו עוד הרבה מלחמות כאלו בהיסטוריה, אבל זהו המודל הראשון: זו היתה המלחמה על האש שלנו, שלא תכבה. ניסו לכבות אותה בצורות שונות, וחנוכה הוא הצהרה על כך שהאש שלנו מחזיקה מעמד, שיש נר, ואחר כך עוד נר, ואחר כך עוד נר, והם נוספים והולכים, שהאש הזו לא תכבה. זהו ה"נר מצווה" המיוחד לחנוכה, הוא נר, משום שחנוכה היא המלחמה על האש שלנו.

(נר ה' - האדם והאור במחשבת החסידות)

כמו שאתם יודעים, יש למעשה רק שני חגים רציניים שהם חגים שלאחר התורה: חנוכה ופורים. יש גם ט"ו בשבט, זה חג

של הקרן הקיימת בעצם.. ועוד חגים כיוצא בזה, אבל החגים בעלי המשמעות הם חנוכה ופורים. מפורסם המאמר בירושלמי: שאפילו כל המועדים בטלים, חנוכה ופורים אינם בטלים לעולם - זהו דבר מעניין לגבי החשיבות של הימים הללו. הייתי אומר שבצד מסוים, עד עת קץ, חנוכה ופורים הם חגים שהיו בהם מאורעות מאוד חשובים, אבל החגים הללו בעצם קיימים עד היום הזה. זאת אומרת, אנחנו אולי עשינו חג לפעם אחת - החגים הללו הם, היסטורית, ניצחונות שלנו בקרב, אבל לא ניצחונות במלחמה; המלחמות של חנוכה ופורים נמשכות עד היום הזה.

למעשה, הייתי מגדיר אותם כך: חג הפורים הוא ההתמודדות של היהודים מול אנטישמיות, ההתמודדות מול כל ניסיון להביא להשמדה פיזית של היהודים. בחנוכה, לא היה שום איום פיזי על יהודים. חג חנוכה מבטא ניצחון של היהודים במלחמה יהודית מסוג אחר: המלחמה היהודית נגד התבוללות. ושוב, גם במלחמה הזו, אילו בחג החנוכה היה הכל נגמר, אשרינו ואשרי חלקנו.. אבל עדיין אנחנו עומדים במלחמה הזו, ואנחנו נמצאים באותו מצב. ההתבוללות, לפחות מבחינת האחוזים, הולכת ועולה לשיעורים שהיו בזמן החשמונאים. התופעה עדיין קיימת והיא עדיין דבר שנמצא בתוך העולם.

(שיחה בישיבת תקוע, חנוכה תשס"ה)

מבחינות מסוימות הימים ההם והזמן הזה הם הרבה יותר קרובים ממה שהיו אי פעם. במשך דורות רבים עם העליות והירידות שהיו לישראל, עם ישראל היה בעיקרו, הייתי קורא לזה, מונוליטי, אחדותי. לא מצד האחדות שכולם היו באהבה אחווה ורעות אחד עם השני, אבל התבנית של יהודי הייתה פשוטה. יש שיר כזה ביידיש: "מה שאנחנו אנחנו אבל יהודים אנחנו" - "וואר מיר זיינען, זיינען מיר, אָבער יִידן זיינען מיר". מה שאנחנו עושים אנחנו עושים אבל לולב אנחנו נוטלים. הייתה מסגרת קבועה של היהדות שהייתה אצל כולם.

מעשה כשאני מדבר על ההיסטוריה הגדולה היו שתי תקופות שבהם היה חשש לגבי המהות היהודית, הזמן האחד היה כאשר הייתה ממלכת ישראל ומדינת ישראל וזה נגמר מבחינה היסטורית. התקופה האחרת שהייתה תקופה של סכנה מבחינת הזהות הייתה התקופה של המתיוונים ובנוסף אליהם - התקופה שלנו. הבסיס של זה הוא זניחה של הזהות היהודית המובהקת וקבלה של ערכים ומושגים של תרבות זרה.

(חנוכה תש"ע)

אם תוכלו למצוא מה הערים התואמות לתל אביב ברור שלא ירושלים, הערים התואמות לתל אביב זה ביירות וקזבלנקה. הם נראות אותו דבר. באופן כללי זה אותו דבר, אותו מראה, אותם

אנשים, אותם לבושים ואותם דברים. זה פחות או יותר אותו דבר. זה לא קניין של תרבות אחרת אלא התמוססות של התרבות המקומית. העיקר הבסיסי של "אותי עזבו מקור מים חיים" אחר כך הם הולכים אפילו לא לחצוב להם בורות נשברים. במובן של: איפה הזהות, איפה אנשים, איך הם מזהים את עצמם, איך הם רואים את עצמם. אולי הם הגיעו ממקום מסויים אבל אין הרגשה של המשכיות מחייבת.

(חנוכה תש"ע)

~

תקופות כאלה של ירידה, בצורה כזו או אחרת, היו בזמנים שונים. היו פעמים שניסו למשוך את הכוחות על ידי - הייתי קורא לזה - עלייה רוחנית גדולה מאוד, שבסופו של דבר סחפה את העם לקראת מה שהיה אור חדש.

כמו שהייתה ההתעוררות של החסידות - זה לא היה פשוט - ההשכלה נולדה בערך באותו זמן: כשבאה החסידות אז היא במידה מסוימת לא רק עצרה את הדבר הזה, שהיה הופך את כל העם לבריות כאלו... אלא היא עשתה דבר אחר: היא עשתה שבמקומות רבים, מה שהתחיל פשוט נסוג, ההשכלה נסוגה מפני גל חדש, שהיה גל חדש של התעוררות, גל חדש של התלהבות, גל חדש של התקשרות. והגל הזה דחה הצידה את הנוסח הזה, הוא דחה הצידה את כל זה, ובמשך זמן מסוים נוצר עולם חדש.

(שיחה בישיבת תקוע, חנוכה תשס"ה)

~

לא הייתה מלחמה עם תרבות יוון, לא עם האסטרונומיה ולא עם המתמטיקה ולא עם הפיזיקה ולא עם חוכמת הטבע, לא עם אריסטו ולא עם אפלטון. לא בארץ ישראל; אולי, במידה מסוימת, באלכסנדריה. הייתה בעיה של התבוללות. אל מה שנקרא החברה האזרחית, אל העולם הזה של מטה. זו בדיוק אותה בעיה של עכשיו. אבל מתברר שהתופעה הזו לא נגמרת על ידי שמישהו אומר שלוש פעמים "ויהי נועם".

אם זה היה בזמן שלנו, אתם מה הרבנים היו מתקנים לכבוד נס פך השמן? אולי היו משאירים כד מעוטר ושופכים בתוכו שמן זית, ואם מישהו רוצה להקפיד - היו משתמשים בשמן הזה לעשות סופגניות. מה תקנו בזמן החשמונאים? זה דבר שבימינו לא עושים אותו: הם עשו את הסמל בזה שמדליקים אש. אש זה מסוכן, אש יכולה לעשות שריפות. מכד שמן לא קורה שום אסון, וגם לא מסופגניות, חוץ מאשר כאב בטן. אבל כשמדליקים נרות תמיד יכולה להיות מזה שריפה. זה קרה אצלי בבית פעם, לא שריפה גדולה, שריפה קטנה. השארתי נרות חנוכה והלכתי, ומתברר שנרות חנוכה בכל זאת עשויים עם אש, אז הם לא התחשבו בזה שאין רשות להשתמש בהם, הם המשיכו לבעור ולשרוף.

(שיחה בישיבת תקוע, חנוכה תשס"ה)

אחרי הכול ולפני הכול - מאי חנוכה? על איזה נס קבעוה? קבעוה על הנס שהנר נשאר לדלוק, על כך שנשאר אור קדוש ועל זה שצריך לדאוג ולשמור על האור הקדוש. לאמיתו של דבר האור הקדוש הזה נמצא וקיים מצד עצמו ואי אפשר לכבות אותו. בספרים כתוב שיש בחינת 'כתר' שבנפשות ישראל, והכתר שבנפשות ישראל לעולם לא יכול להיות רע, מפני שנפש ישראל קשורה בשורש בקב"ה. הפגמים יכולים להיות מהכתר ולמטה ועד למטה מטה. לפעמים צריך להגיד לאנשים בשפה כזו או כזו, שהאור הזה עוד נשאר בנשמה שלהם, שהנר הזה לעולם לא יכבה - אבל למה להם לחכות עד שיגיעו לפני מותם ויגידו "שמע ישראל"? הם יכולים גם להגיד אותו בחייהם, יכולים שהאור יפעל על החיים בפועל ממש.

למה חנוכה לא בטל לעולם? זה הרי לא חג מהתורה ואפילו לא מוזכר בתנ"ך כמו פורים, זה חג בלי שורש שכולו מדברי סופרים. העניין הוא שחנוכה זה החג הזה שבו הוכחנו, שעד כמה שאנחנו יכולים לרדת מטה מטה - אנחנו לא יורדים עד הסוף. כשאנחנו מגיעים קרוב לסוף אנחנו שוב חוזרים ועולים. על הנס הזה קבעו אותו ועל הנקודה הזו אמרו שהחג הזה לא יתבטל לעולם. עשו עבורנו כל מיני חגים אבל את חג החנוכה עשינו בעצמינו. יש חגים שאפשר להגיד: הקב"ה בקע את הים - לא אנחנו, הקב"ה הוציא אותנו ממצרים - לא אנחנו. בחנוכה אנחנו עשינו את זה, אנחנו החלטנו שאנחנו לא רוצים להתמסמס, אנחנו החלטנו שאנחנו רוצים להיות יהודים, אנחנו החלטנו שלא ניכנע. על ההחלטה הזו אנחנו חוגגים, מדליקים נרות בימים ההם ובזמן הזה. שיהיה חנוכה שמח, ושנר החנוכה יבער שם בפנים.

("שהנר ימשיך לדלוק", שיחה בישיבת תקוע חנוכה תשע"ו)

יש שירי חנוכה. אור ואש. בשביל זה מדליקים נרות, ועם נרות אפשר לשרוף. יש שיר, זה אולי לא השיר הכי גדול בעולם, הבחורה שכתבה את השיר הזה, חנה סנש, קודם כל מתה על קידוש השם - אשרי הגפרור שנדלק והצית לבבות. על זה אני מדבר. בחורה כזו, תראו איזו נשמה. הנשמה הקדושה הזו היא רצתה לעשות משהו בשביל היהודים, והיא הלכה ומתה, היא השאירה שיר. הוא כמובן מקבל את הערך המוסף שלו מפני שהוא כתוב בדם. אני יכול להגיד על המדינה הזו כל מיני דברים, אבל היא קיימת. על מה היא קיימת? על הדברים האלה, אלה הם האנשים שבנו אותה, אלה הם האנשים שעשו אותה. שמתו ממלריה, שחיו פה בכל מיני דברים, והיו משוגעים גמורים.

חג החנוכה הוא לא חג של עצבות, הוא חג של ניצחון. בוודאי שמתם לב לכך

שבתפילה לא מוזכר נס פך השמן בכלל. לא היה להם שאלה על מה החג. על הדברים האלה אנחנו מדברים, זו הבעיה שלנו, זה "בימים ההם בזמן הזה", זה חנוכה. בחנוכה מדליקים אש. יש כאלה שדואגים שהאש תהיה בתוך זכוכית יפה, בתוך כלוב של זכוכית, שהאש חלילה לא תצית שום דבר, ושהנרות ידלקו חצי שעה ומעלה בתוך המקום שלהם, כלואים וסגורים, ושלא יגרמו שום נזק לשום בן אדם. אבל היו בני אדם שעשו והדליקו - על זה אני מדבר. נראה אתכם.

(שיחה בישיבת תקוע, חנוכה תשס"ה)

'שפע רב'

גיליון חודשי מתורתו של

הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ זצ"ל

שפע רב' הוא גיליון חודשי מתורתו ועל תורתו של הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ. בגיליונות מאמרים, שיחות, קטעים, התוועדויות וסיפורים, שמטרתם לפתוח צוהר לעולמו של הרב; לתורה שהוא לימד, לדרך שהוא סלל, לתביעות שהוא הציב ולחלומות שהוא חלם.

בתורתו, מפעליו ובעצם אישיותו, הרב עדין לימד וחינך לדרך חיים יהודית שלימה. דרך של קדושה ושל חיים, של דבקות ושל פתיחות, מחויבות עמוקה לעם היהודי, ומסירות אמתית לקב"ה.

הרב מעולם לא הסתפק במה שפעל, וראה בכל עבודתו ומפעליו רק הקדמה לפעולות גדולות יותר שיש להוציא לפועל בדרך לתיקון השלם.

אנו מקווים שתוכלו למצוא ב'שפע רב' משהו מכל אלו. חלק מהדברים מיועדים לעזור 'לחיות עם הזמן', וחלק מהדברים טובים ומועילים לעבודת ה' שבכל יום. מהם תיאורטיים וגבוהים ומהם מעשיים למדי. חלקם פשוטים וידועים וחלקם חידושים מופלגים. חלקם נוגעים אל הלב, וחלקם מעוררים למחשבה או למעשה. בתקווה שהדברים יכנסו למוח וללב, יאירו ויעוררו.

לקבלת גיליון דיגיטלי חודשי

לתרומה עבור הגיליון

מרכז שטיינזלץ למד את עמי

תלמידי הרב שטיינזלץ

ישיבת התיכון תקוע